

Pravo na ljubav i partnerstvo osoba s invaliditetom

Dvanajščak, Rajna

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:339747>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

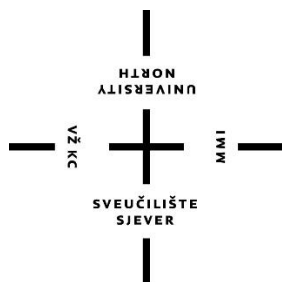
Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

Sveučilište Sjever

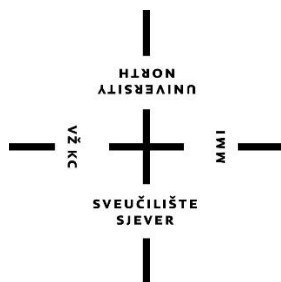
Završni rad br. 1222/SS/2019

Pravo na ljubav i partnerstvo osoba s invaliditetom

Rajna Dvanajščak, 1892/336

Varaždin, lipanj 2020. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za sestrinstvo

Završni rad br. 1222/SS/2019

Pravo na ljubav i partnerstvo osoba s invaliditetom

Student

Rajna Dvanajščak, 1892/336

Mentor

dr. sc. Jurica Veronek

Varaždin, lipanj 2020. godine

Prijava završnog rada

Definiranje teme završnog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za sestrinstvo		
STUDIJ	preddiplomski stručni studij Sestrinstva		
PRISTUPNIK	Rajna Dvanajščak	MATIČNI BROJ	1892/336
DATUM	31.10.2019.	KOLEGIJ	Zdravstvena njega osoba s invaliditetom
NASLOV RADA	Pravo na ljubav i partnerstvo osoba s invaliditetom		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	The right to love and partnership of persons with disabilities		
MENTOR	dr.sc. Jurica Veronek	ZVANJE	viši predavač
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc.dr.sc. Hrvoje Hećimović, predsjednik 2. dr.sc. Jurica Veronek, mentor 3. Andreja Bogdan, prof., član 4. dr.sc. Irena Canjuga, zamjenski član 5.		

Zadatak završnog rada

BROJ	1222/SS/2019
OPIS	

Iako se prava osoba s invaliditetom javno promoviraju i podržavaju, oni su nažalost lišeni tih istih. Može se zaključiti kakav je zapravo njihov položaj u socijalnom okruženju i kakve su samim time reakcije društva na njih. Tu se postavlja pitanje kako će te osobe zauzeti svoj položaj u društvu a i samim time ostvariti svoje pravo na ljubav i partnerstvo, te zašto se u razvijenom svijetu mentalno ili tjelesno disfunkcionalne osobe smatra aseksualnim bićima koje nemaju pravo na zaljubljenost, ljubav, prihvaćanje, partnerstvo. U ovom radu raspravljati će se o strahovima i nesigurnostima osoba s invaliditetom, te bez obzira na vrstu invaliditeta koliko ih zapravo njihova osobnost, fizičke i emocionalne komponente čine privlačnima. Vrlo je važno poticati da razvijaju samopouzdanje, samopoštovanje i pozitivne osjećaje o sebi unatoč invaliditetu i ograničenjima, strahovima i problemima koje on sa sobom nosi. Cilj istraživanja je uvrđiti stavove i mišljenja o osobama s invaliditetom, općenito o njihovom položaju i pravima u društvu te pravu na ljubav i partnerstvo.

ZADATAK URUČEN

09.11. 2019

Zahvala

Prvenstevno se zahvaljujem mentoru dr. sc. Jurici Veroneku, na ljubaznosti, strpljenju te svim korisnim savjetima i nesebičnoj pomoći tijekom pisanja završnog rada.

Takoder, veliko hvala kolegici i prijateljici Ivani koja mi je bila neizmjerena podrška tijekom sve tri godine studija.

Posebno se zahvaljujem mojoj obitelji koja me uvijek poticala i bila uz mene kad mi je to najviše trebalo. Hvala na razumijevanju i što ste uvijek vjerovali u mene.

Sažetak

Osobe s invaliditetom vrlo često se same moraju izboriti za prava koja im ionako pripadaju. Svjesni činjenice da se prava osoba s invaliditetom neprestano prezentiraju i promoviraju u javnosti, unatoč tome ona su osobama s invaliditetom nerijetko uskraćena.

Cilj istraživanja bio je ispitati stavove i mišljenja ispitanika o osobama s invaliditetom, općenito o položaju i pravima osoba s invaliditetom u društvu te njihovu pravu na ljubav i partnerstvo. Također, istraživanjem se ispitalo mišljenje sudionika o ravnopravnosti i cijenjenosti osoba s invaliditetom u socijalnoj zajednici, o stigmatizaciji i diskriminaciji osoba s invaliditetom, o pitanju privlačnosti osoba s invaliditetom u fizičkom tj. intimnom ili partnerskom smislu, o značenju ljubavi kao aspekta života osobe s invaliditetom, te kompetencijama osoba s invaliditetom u ulozi roditelja.

Podaci ovog istraživanja prikupljali su se putem online ankete. Anketni upitnik izrađen za potrebe ovog istraživanja sastojao se od 20 pitanja podijeljena u tri dijela.

Ispitivanje se provodilo od 28. listopada do 11. studenog 2019. godine. U istraživanju je sudjelovalo 247 ispitanika.

Rezultati istraživanja pokazuju svjesnost ispitanika o nedostacima koje invaliditet donosi. Što se tiče statusa, značaja i doprinosa osoba s invaliditetom društvu, sudionici su podijeljenih stavova. Većina ispitanika smatra da su jednakopravni, cijenjeni članovi društva, dok se dio ispitanika ipak ne slaže s navedenom tvrdnjom. Kad je riječ o koristi i doprinosu osoba s invaliditetom zajednici, može se zaključiti da se većina sudionika složila s tom tvrdnjom.

Razvijena je i svijest ispitanika o prisutnosti diskriminacije prema osobama s invaliditetom te njihovog svakodnevnog suočavanja s predrasudama.

KLJUČNE RIJEČI: osobe s invaliditetom, ljubav, partnerstvo, predrasude, diskriminacija

Abstract

People with disabilities very often have to fight for the rights that belong to them anyway.

Aware of the fact that the rights of persons with disabilities are constantly presented and promoted in public, despite this, they are often denied to persons with disabilities.

The aim of the research was to examine the attitudes and opinions of respondents about people with disabilities, in general about the positions and rights of people with disabilities in society and their right to love and partnership. Also, the research examined the participants' opinion on equality and appreciation of persons with disabilities in the social community, on stigmatization and discrimination of persons with disabilities, on the issue of attractiveness of persons with disabilities in physical or intimate or partner sense, on the meaning of love as an aspect of disability, and the competencies of persons with disabilities in the role of parents.

Data from this study were collected through an online survey. The survey questionnaire developed for the purposes of this research consisted of 20 questions divided into three parts.

The trial was conducted from October 28 to November 11, 2019. 247 respondents participated in the research.

The results of the research show the respondents' awareness of the shortcomings that disability bring. Regarding the status, importance and contribution of persons with disabilities to society, participants are divided. The majority of respondents believe that they are equal, respected members of society, while some respondents still do not agree with this statement. When it comes to the benefits and contribution of people with disabilities to the community, it can be concluded that the majority of participants agreed with this statement.

Respondents' awareness of the presence of discrimination against people with disabilities and their daily confrontation against people with prejudices was also developed.

KEY WORDS: people with disabilities, love, partnership, prejudice, discrimination

Popis korištenih kratica

Sadržaj

1.	UVOD.....	11
1.1.	Invaliditet.....	13
1.2.	Položaj osoba s invaliditetom u društvu.....	14
1.3.	Ljudska prava osoba s invaliditetom.....	16
1.4.	Pravo na ljubav i partnerstvo osoba s invaliditetom	18
1.4.1.	Duhovnost kao dio partnerstva	19
1.5.	Roditeljstvo i invaliditet	20
1.6.	Slika o sebi.....	21
1.7.	Kvaliteta života osoba s invaliditetom	22
2.	CILJ ISTRAŽIVANJA	24
3.	METODE ISTRAŽIVANJA I SUDIONICI.....	25
4.	REZULTATI.....	26
5.	RASPRAVA	41
6.	ZAKLJUČAK	50
7.	LITERATURA.....	52
8.	PRILOZI	55

1. UVOD

Svaki čovjek se našao u barem jednoj životnoj situaciji kad su njegove sposobnosti bile limitirane. Pa tako kao primjer može se navesti starija osoba koja pokušava pročitati sitno napisane upute za korištenje lijeka, potom osoba sa slomljenom rukom koja se pokušava odjenuti i sl. U tim trenucima, osoba priželjkuje podršku okoline. Kad se promatra struktura današnjeg društva, može se uočiti niz potisnutih skupina kojima je također potrebna pomoć i podrška. Što se tiče potisnutih skupina, ne može se ne istaknuti osobe s invaliditetom, gdje se pritom misli na njihovu socijalnu isključenost, prisutnost stereotipa, neprihvatanje pa sve do diskriminacije i segregacije. Osobe s invaliditetom svakodnevno se suočavaju s nizom nelagoda i neprilika koje vrlo često rezultiraju gubitkom samopouzdanja i samopoštovanja. U teškim situacijama, kad dođe do neuspjeha, potrebno im je pružiti potporu i podršku, osvijestiti njihove sposobnosti i mogućnosti, te ih ohrabriti za ubuduće uspone i padove. Važno je stimulirati ih i poticati na uspjehe i značajne rezultate koje mogu postići svojim radom i doprinosom. [1]

Osobe s invaliditetom vrlo često se same moraju izboriti za prava koja im ionako pripadaju. Prava osoba s invaliditetom neprestano se ističu, naglašavaju, prezentiraju i promoviraju u javnosti, međutim unatoč tome ona su im nerijetko uskraćena. Iz te situacije može se zaključiti njihov položaj u socijalnoj zajednici te mišljenja i reakcije društva prema njima.

Najlošiju poziciju u zajednici imaju osobe s intelektualnim i psihičkim poteškoćama. Nažalost njih se društvo nerijetko kloni pa čak i izbjegava moguće kontakte s njima. S obzirom na situaciju, te osobe mnogo truda ulažu kako bi došle do izražaja te se izborile za svoj položaj u društvu. Njihov put do ostvarenja prava na ljubav i partnerstva je trnovit te često puta izuzetno nepravedan.

Kao i svakoj zdravoj osobi, pa tako i osobi s invaliditetom, ljubav je vrlo važan aspekt života. Društveno okupljanje, potpora, podrška i društveni status povezan s partnerom ima veliki značaj za njih. Mnogi su iskazali potrebu i važnost osjećaja intimnosti i prihvatanja od strane drugog partnera te mogućnost za budući bračni i roditeljski život. Neophodno je razviti svijest javnosti o toj problematici, koliko im je to zapravo potrebno i koliko mnogo puta uskraćeno. [1,2]

Biti partner osobe s invaliditetom, posebice osoba s intelektualnim ili psihičkim poteškoćama nosi svoja žrtvovanja, napore i uloženi trud. Upravo zbog navedenih razloga, taj partner trebao bi posjedovati ili s vremenom stjecati određene karakteristike. Što se tiče osoba s intelektualnim ili psihičkim poteškoćama te njihovim mišljenjem o svom partneru, njihovi „kriteriji“ su skromni i ostvarivi. Pritom je potrebno naglasiti da za razliku od ostale populacije osobe s invaliditetom kod toga ne pridaju značaj sadržajima poput financijske sigurnosti, socijalnog statusa ili

inteligencije. Bitno im je da se osjećaju voljenima, te da se prema njima postupa ljubazno i s poštovanjem kao što i zaslužuju. [2,3]

Današnje društvo svakim danom napreduje i ubrzano se razvija. Mišljenja i uvjerenja zajednice se već stoljećima mijenjaju, te postaju manje konzervativna a više tolerantna i obzirna. No još uvijek se osobe s tjelesnim ili mentalnim teškoćama doživljava neprivlačnima i aseksualnima, te nesposobnima za zaljubljenost, ljubav, partnerski ili intimni život. Mogući uzrok takvom konzervativnom razmišljanju je taj da se ljubav i zaljubljenost najčešće veže uz mladost i fizičku privlačnost. Društvo često ne tolerira činjenicu da svatko ima pravo izražavati ljubav i partnerstvo na svoj način i kroz svoju vlastitu osobnost. No bez obzira na invaliditet, osoba koja je samu sebe prihvatila upravo takvom kakva je, ima potencijal da ostvari fizičko i emocionalno zadovoljstvo. Neosporno je da invaliditet značajno utječe na čovjekovo samopouzdanje i ljubav upravo iz razloga jer sa sobom nosi mnoga ograničenja i predrasude. No pritom se ne smije zaboraviti da svaka osoba, bez obzira na zdravstveno stanje i izostanak poteškoća, ponekad ima svoje uspone i padove kao i nesigurnosti, te isto tako teži potrebi za podrškom i pomoći. Osobama s invaliditetom podrška i pomoć potrebna je vjerojatno u većoj mjeri u odnosu na ostale osobe. [1, 4]

1.1. Invaliditet

Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN64/01) definira invaliditet kao „trajno ograničenje, smanjenje ili gubitak sposobnosti (koje proizlazi iz oštećenja zdravlja) neke fizičke aktivnosti ili psihičke funkcije primjerene životnoj dobi osobe i odnosi se na sposobnosti u obliku složenih aktivnosti i ponašanja, koje su općenito prihvaćene kao bitni sastojci svakodnevnog života.“ To je stanje organizma koje može nastati tijekom bolesti, ozljede ili urođene mane te se manifestira trajno, djelomično ili potpuno zahtijevajući smanjenu sposobnost organizma, poremećaj socijalnog života, rada te ujedno i privređivanja. [5, 6]

U društvu se često koristi pojam hendikepiranost, kada se govori o osobama s invaliditetom. Korijen riječi dolazi iz engleskog „*handicap – handicapped*“ koji je spoj engleskih riječi *hand* = ruka i *cap* = kapa, a asocira na povijesno težak socijalni položaj i siromaštvo. Hendikep predstavlja stanje u kojem su sposobnosti osobe za normalno funkcioniranje i sudjelovanje u društvenoj zajednici smanjene, ograničene ili izgubljene. Njime se naglašava suprotnost i različitost osobe s invaliditetom naspram cijele zajednice te zašto se baš ona ističe. Upravo zbog navedenog razloga pogrešno je svrstavati ih u posebne grupe i odjeljivati od društva te umanjivati njihov doprinos zajednici. Potrebno je pružati podršku i poticati ih na ostvarivanje zamišljenih želja i ciljeva, te svakodnevno ohrabrivati i podsjećati kolike su njihove mogućnosti i sposobnosti.[6]

Invaliditet je mnogo veći problem nego što se to zapravo misli. UN procjenjuje: „od deset stanovnika svake zemlje najmanje je jedan u izvjesnoj mjeri invlid.“ Podaci o invaliditetu, preduvjet su za izradu preventivnih programa i mjera opreza za osobe s invaliditetom s ciljem unapređenja zdravlja te porast godina i kvalitete života uz izostanak bolesti i invaliditeta. U Republici Hrvatskoj, prema podacima iz 2017. godine živi 511850 osoba s invaliditetom od čega su 307934 muškog spola (60%) i 203916 ženskog spola (40%). [5]

Potrebno je uzeti u obzir činjenicu da svatko ima pravo na partnerski život, a izdvajanje i umanjivanje želja osoba s invaliditetom na tu mogućnost, prkosi upravo tome. Nažalost, u današnjem društvu još je uvijek prisutan stereotip da osobe s invaliditetom nemaju zrelost za sklapanje braka, osnivanje obitelji te rađanje i odgajanje djece. Ne samo da ih mnogi ne smatraju privlačnima bilo u fizičkom, psihičkom ili socijalnom smislu, već im ne daju pravo na slobodan odabir partnera. Potrebno je poduzeti sve mjere i načela kojima bi se suzbile takve predrasude i diskriminacija, ali i osiguralo im normalne društvene ili intimne odnose, ulazak u brak, osnivanje obitelji i roditeljstva te zaštitu spolno – reproduktivnog sustava. Ustanove socijalne skrbi bave se ovim problemima. Njihova zadaća je poboljšanje kvalitete života osoba s invaliditetom, putem savjetodavne i stručne pomoći. Bitno je spomenuti i uključenost zajednice,

koje kroz razne centre i grupe podrške organiziraju razne projekte, programe i radionice upućene podršci i promicanju prava osoba s invaliditetom. [1, 4]

1.2. Položaj osoba s invaliditetom u društvu

Rehabilitacija osoba s intelektualnim, psihičkim i motoričkim teškoćama, značajno je unaprijeđena u posljednjih tridesetak godina te odlučno opredijeljena u potpunijem uključivanju u socijalnu zajednicu. To razdoblje može se podijeliti na tri osnovna pristupa ili modela koji su ostavili velik trag na današnjoj praksi: medicinski model, model deficita i socijalni model. [7]

Medicinski model usredotočen je na problem, točnije nesposobnost, onemogućenost, a zajednica je usmjerena k osnivanju specijalnih službi i raznih postupaka, mjera i načela kojima se postiže otklanjanje i ublažavanje oštećenja koje je nastalo s ciljem „normaliziranja“ osobe. Ako osoba ne pokazuje predviđeni napredak, smješta se u prikladnu instituciju. [7]

Promatrajući model deficita, može se primijetiti da je to granica medicinskog i socijalnog modela, a odnosi se na definiranje i zadovoljavanje posebnih potreba osoba koje se bore s poteškoćama u razvoju. Smatra se da s osobom nešto nije ispravno. Dijagnostika se temelji na tome da se otkrije u čemu je problem, tj. da se definira što kod osobe ne funkcionira normalno, što ne može. [5, 7]

Kod socijalnog modela potrebno je obuhvatiti tri principa, a to su angažiranje osobe u zajednicu, pokazivanje pripadnosti i iskazivanje jedinstva. Ovaj model potiče osobe s invaliditetom da preuzmu kontrolu nad svojim životom te odluče i nauče kako dalje živjeti. [5,7]

Napominje se kako je problem u društvu a ne u samoj osobi. Pritom je potrebno stimulirati društvo da pokaže osjetljivost i toleranciju za razvijanje prikladnih uvjeta za život za pojedine vrste invaliditeta, kako bi izbjegli taj problem. Iako društvo predstavlja spremnost na razne velike promjene na tu tematiku, u praksi se pokazuje upravo suprotno. Premda je zajednica službeno objavila stav o tome, on nije ni blizu pozitivnom i tolerantnom. [7]

Osobe s intelektualnim i psihičkim teškoćama i dalje se smatraju najugroženijim skupinama osoba s invaliditetom. Mnogo im je teže zauzeti se za svoja mišljenja i stavove, te osigurati svoje mjesto u zajednici. To je rezultat toga da se na dnevnoj bazi provodi stigmatizacija, ne prihvaća ravnopravnost u odnosu na okolinu i ono najgore, ne iskazuje se poštovanje koje im pripada kao i svakom drugom ljudskom biću. [7]

Svatko tko je upoznat s ljudskim pravima zna da je nemoralno izdvajati od njezine obitelji i socijalnog okruženja. Time se sprječava osobu da u skladu sa svojim mogućnostima i

sposobnostima sudjeluje i koristi zajednici kao ravnopravan član. Naprimjer, majke čiji fetusi imaju dijagnosticiranu neku genetsku anomaliju koja bi mogla rezultirati bilo kakvim fizičkim, psihičkim ili intelektualnim deficitom, drastično su podložne pritisku na prekid trudnoće. Naime, stavovi zajednice opravdavaju na prekid trudnoće pod izgovorom da je to dijete s deficitom te nebi moglo normalno funkcionirati. Te majke su u vrlo teškom položaju jer se nalaze u nezavidnoj situaciji, nemaju podrške ni razumijevanja od okoline već ona vrši pritisak na majku koja je ionako zbunjena i sama nezna kako postupiti. Veliku ulogu ima i prisutnost stigmatizacije i posljedice koje ona nosi sa sobom. [7]

Iz navedenog može se zaključiti da od rođenja, status osoba s intelektualnim teškoćama, pa samim time i njima bliskim osobama je nejednak, ponižavajući i apsurdan. U istoj situaciji nalaze se i osobe s psihičkim teškoćama. Osim svih nepravda koje ih svakodnevno sustižu, ove skupina osoba s invaliditetom najčešće se suočava s odbijanjem okoline. Naime to je posljedica stigme i neznanja o psihičkom invaliditetu. Često se može uočiti kako se ljudi ne vole nalaziti u njihovoj blizini, te da veći dio zajednice podupire da borave isključivo u specijalnim institucijama. [7]

1.3. Ljudska prava osoba s invaliditetom

Prema procjenama, 10 % opće populacije čine osobe s invaliditetom. U zemljama u razvoju živi njih gotovo 80 %. Kao što je i poznato, uključenost osoba s invaliditetom u zajednicu je dobro poznat problem, no neki od njih aktivno sudjeluju i pridonose na svim razinama društva, te znatno rade na poboljšanju kvalitete života. Doduše, većina osoba s invaliditetom se suočava s diskriminacijom, izoliranošću, nesolidarnošću, čak i zlostavljanjem. Mnogi od njih su jako siromašni i nemaju uvjete kojima bi održavali ili pak unaprjeđivali kvalitetu života. Velik broj osoba s invaliditetom smješten je u ustanovama i institucijama u kojima nemaju pravo na obrazovanje i edukaciju. Neprestano su zanemarivani, zapostavljeni i potiskivani od strane društva, a u određenim nerazvijenijim društvima i državama oduzeto im je pravo odlučivanja o vlastitom životu. Diskriminacija nažalost dominira čitavim svijetom i odražava se u svim elementima socijalne zajednice. [8]

S pogledom na ljudska prava, stvara se jasnija slika o invaliditetu. Ljudska prava označavaju uspjeh u razmišljanju i djelovanju u korist osoba s invaliditetom. Naime, ona se više ne smatraju predmetom donošenja odluka umjesto njih već nositeljima prava. Model ljudskih prava pokušava pronaći metode pomoću kojih bi iskazali poštovanje prema ljudskih različitosti. Pomoću ljudskih prava stvorili bi se uvjeti koji bi osigurali međusobno sudjelovanje svih ljudi, s naglaskom na osobe s invaliditetom. [9]

OPĆA NAČELA
Poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba
Nediskriminacija
Puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo
Poštivanje razlika i prihvaćanje invaliditeta kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti
Jednakost mogućnosti
Pristupačnost
Jednakost između muškaraca i žena
Poštivanje sposobnosti razvoja djece s teškoćama u razvoju i poštivanje prava djece s teškoćama u razvoju na očuvanje vlastitog identiteta

Tablica 1.3.3. Prikaz općih načela ljudskih prava[9]

ČLANCI 10. DO 30. ODOSE SE NA PRAVA KOJA SU ZAJAMČENA OSOBAMA S INVALIDITETOM
Članak 10. – Pravo na život
Članak 11. – Rizične situacije i humanitarna krizna stanja
Članak 12. – Jednakost pred zakonom
Članak 13. – Pristup pravosuđu
Članak 14. – Osobna sloboda i sigurnost
Članak 15. – Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja
Članak 16. – Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja
Članak 17. – Zaštita osobnog integriteta osobe
Članak 18. – Sloboda kretanja i državljanstvo
Članak 19. – Neovisno življenje i uključenost u zajednicu
Članak 20. – Osobna pokretljivost
Članak 21. – Sloboda izražavanja i mišljenja te pristup informacijama
Članak 22. – Poštivanje privatnosti
Članak 23. – Poštivanje doma i obitelji
Članak 24. – Obrazovanje
Članak 25. – Zdravlje
Članak 26. – Osposobljavanje i rehabilitacija
Članak 27. – Rad i zapošljavanje
Članak 28. – Primjereni životni standard i socijalna zaštita
Članak 29. – Sudjelovanje u političkom i javnom životu
Članak 30. – Sudjelovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i športu

Tablica 1.3.2. Prikaz prava zajamčena osobama s invaliditetom [9]

1.4. Pravo na ljubav i partnerstvo osoba s invaliditetom

Emocije su glavna osnova na kojoj se bazira zajednica. Kako bi osnovali obitelj, žena i muškarac ulažu svoje ambicije i prioritete, svoje pravo na slobodan odabir partnera, no istovremeno zahtijevaju na vlastitim pravima koja im pripadaju te da njihov partner poštuje i odrađuje svoje obveze. Poput svakog pojedinca i osoba s invaliditetom teži k mogućnosti prava na ljubav, osnivanje obitelji i ulaska u „ljubavno partnerstvo“. Međutim, poznata je težina situacije u kojoj se nalaze kad se promatra njihov položaj u socijalnoj zajednici. Smatra se da je najbolja solucija za ovakvu situaciju brak. To je organizacija koja povezuje muškarca i ženu u jedinstvenu vrstu socijalno – legalne veze, za koju je potrebno dati pristanak. Osim legalizirane verzije braka, postoji i izvanbračna zajednica. Obiteljski zakon (NN, broj 169/98) u Republici Hrvatskoj određuje sve pravne čimbenike koji se odnose na brak i izvanbračnu zajednicu. Ovim zakonom regulirano je da je brak zakonom određena zajednica koju čine žena i muškarac, te se sklapa zajedničkom izjavom u građanskoj ili vjerskoj formi. [3, 10, 11]

Idealno bi bilo kad bi osobe s intelektualnim ili drugim razvojnim teškoćama imale priliku ili opciju osnutka braka ili izvanbračne zajednice. No to pravo je, sukladno s trenutnim zakonima u Republici Hrvatskoj zakonima, teško ostvarivo. Naime, osobe s intelektualnim i drugim razvojnim teškoćama su gotovo u potpunosti lišene poslovne sposobnosti te se nalaze pod skrbništvom. Zakonski je definirano da “Brak ne može sklopiti osoba lišena poslovne sposobnosti ili osoba nesposobna za rasuđivanje.” (čl. 27. Obiteljskog zakona). Istovremeno se pojavljuje problem nezadovoljavajućih uvjeta za život te štetnih utjecaja i komentara okoline zbog kojih se sklapanje braka njima dodatno otežava. Da bi se osobama lišenih poslovne sposobnosti omogućilo sklapanje braka, potrebno je da sudu podnesu zahtjev za dopuštenjem braka. Dodatni problem je što osobe s invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti u navedene mogućnosti uopće nisu upućene. A u suprotnom, ako imaju dovoljno informacija, želje i mogućnosti, najčešće im nedostaje podrške i potpore. Nerijetko su roditelji i skrbnici protiv, pa ta osoba često ni ne dobije priliku. [4,10]

Kad je riječ o ovoj tematici, važan čimbenik je spolnost i seksualnost osoba s invaliditetom. Gledajući kroz povijest, može se zaključiti kako socijalni status osobe s invaliditetom nije bio povoljan. Naime, zajednica je osobe s invaliditetom dugi niz godina smatrala aseksualnima te nekompetentnima za stvaranje uspješne partnerske ili intimne veze. Iako se situacija promijenila i mišljenje o njima se svakodnevno mijenja i dalje su prisutne predrasude i diskriminacija. Današnje društvo potrebno je osvijestiti i potaknuti na shvaćanje kako je spolnost dio razvoja svakog pojedinca, uključujući i osobe s invaliditetom, bez obzira na vrstu oštećenja. Američka akademija pedijatrije, objavila je istraživanje o seksualnosti djece i adolescenata s poteškoćama u

razvoju, koje potkrjepljuje, navodi i detaljno objašnjava određene specifičnosti psihosocijalne osobitosti njihovog spolnog razvoja. [7]

To ne znači da su aseksualne niti da izražavaju prvenstveno samo nedolično spolno ponašanje. Kao i osobe bez teškoća osobe s invaliditetom iskazuju seksualne potrebe i osjećaje, pa tako njihovo zadovoljavanje predstavlja vrlo veliku važnost za njih. Primarne teškoće, poput smetnje u adekvatnom iskazivanju seksualnih potreba ili uspostavi intimnih odnosa, najčešće se manifestiraju u području seksualnosti. Dok se kod sekundarnih teškoća javlja veći problem. Naime one nastaju kao posljedica primarnih teškoća, no teže ih je utvrditi jer se ne opažaju u spolnom, već općenitom ponašanju. Uzrok nastanka je duga nazočnost i ne rješavanje primarnih teškoća. Iskazuju se putem nezrelog, neprimjerenog i neprihvatljivog ponašanja, poput: agresivnosti usmjerene na druge, uzrujanost, nelagoda, nervoza i sl. [7, 12, 13]

Više faktora ima ulogu koja onemogućuje ostvarenje gore navedenih želji. To su: invaliditet, stav okoline, strah od neprihvatanja i odbacivanja, te nesposobnost pronalaženja partnera. [7]

Kvaliteta života uglavnom je zavisna o međusobnoj komunikaciji pojedinca s socijalnom zajednicom. Svaki čovjek je individua za sebe, te svaki pojedinac ima različite socijalne i emocionalne želje i težnje, a ukoliko se te želje ispune i zadovolje, lako mogu prouzročiti veliki rast fizičke, socijalne i emocionalne intimnosti. Poželjno je da se te potrebe rješavaju unutar obitelji, no neophodan je i doprinos ostalih ljudi iz socijalne zajednice. Ukoliko im je pružana potrebna potpora i podrška, ne samo od obitelji i prijatelja, već i osoba iz uže i širine okoline, dolazi do obnove osobnog identiteta. Na taj način se osigurava prirodni razvoj društvene mreže potpore u čitavoj socijalnoj zajednici. [4,12,13]

1.4.1. Duhovnost kao dio partnerstva

Duhovnost kao dio partnerstva može značajno doprinijeti razvoju partnerske i intimne veze. Ona je vrlo složena i kompleksna te se može promatrati s više aspekata. To su kognitivni, iskustveni i ponašajni aspekti. Kognitivni se fokusira na smisao i značaj, svrhu, istinu, vjerovanja i vrijednost koji se odnose na pojedinca. Iskustveni se usredotočuje na nadu, ljubav, mir, utjehu te potporu i podršku, a odnosi se na nutrinu pojedinca. Ponašajni je multidimenzionalan proces obuhvaća više složenijih elemenata, a to su duhovna uvjerenja samog pojedinca i unutarnjeg duhovnog stanja. [14]

1.5. Roditeljstvo i invaliditet

Poput svih ostalih, tako i osobe s invaliditetom imaju pravo na roditeljstvo. Iako imaju ispodprosječne intelektualne ili motoričke funkcije, mogu biti vrlo brižljivi i požrtvovni roditelji, te imati dobre roditeljske sposobnosti i vještine. Problem je što su u većini slučajeva obeshrabreni i nemotivirani, te nemaju dovoljno pružane podrške. Značajni dio populacije smatra da njihova limitirana samostalna skrb i ovisnost o drugima predstavlja nesavladiv izazov. Smatra ih se nesposobnima i nekompetentnima za roditeljski život. Velika većina osoba s invaliditetom živi u nezadovoljavajućim, možda čak štetnim uvjetima za život pa se im nažalost ni ne pruži šansa da pokažu svoje sposobnosti i potencijale. Najčešći problemi kreću se od socijalne izoliranosti pa do financijskih i egzistencijalnih faktora. Naime, velik dio njih boravi u primarnoj obitelji, s roditeljima ili skrbnicima, čak i kao odrasle osobe, često im nije pružana prilika za obrazovanje ili bilo kakvu vrstu edukacije, pa ni osposobljavanja za rad, a zaposlenje u mnogo slučajeva ne dolazi u obzir. [4, 15]

Roditeljstvo sa sobom nosi niz komplikacija i teškoća koje svim roditeljima, pa tako i osobama s invaliditetom predstavljaju izazov. Od problema s adolescencijom pa do manjka potpore partnera ili drugog roditelja. Sve neprilike i zapreke su savladive, no roditeljima koji se osim s roditeljstvom moraju nositi i sa svojim invaliditetom, lakše bi bilo kad bi ojačali i unaprijedili svoje roditeljske vještine i spretnosti. [15]

Majčinstvo praćeno invaliditetom često se veže uz određene poteškoće. Uglavnom su to sumnje u izvršavanje roditeljskih zadataka zbog invaliditeta i strah od neuklapanja u okolinu i socijalnu zajednicu. U jednom istraživanju majke s invaliditetom iskazuju smetnje i to one praktične poput kupanja i presvlačenja djeteta te odlaska u šetnju s djetetom. [16] Osobe s invaliditetom koje se žele iskušati u ulozi roditelja predlaže se da potraže arhitektonska rješenja za kuću, dvorište, okolicu, što bi im uvelike olakšalo život, zatim ispomoć u kućanstvu, dadilju ili osobnog asistenta i tome slično. Preporučuje se da se najprije informiraju i savjetuju o svojim pravima i mogućoj novčanoj potpori za dijete. Vrlo bitna je i emocionalna potpora obitelji, bliže ali i šire okoline. [7, 15]

Najteži slučaj u cjelokupnoj situaciji imaju osobe s intelektualnim teškoćama. Njihov položaj u vezi roditeljstva je u najgorem i najnepoželjnijem statusu. Kod osoba s intelektualnim poteškoćama većeg stupnja, interes za ispunjavanje roditeljske funkcije nije ni izražen. Razlog tome je njihova izrazito snižena intelektualna sposobnost te emocionalna inteligencija, značajno su smanjeni i ostali elementi psihosocijalnog razvoja. [13, 15]

Gledajući iz socijalnog i emocionalnog aspekta, osobe s većim intelektualnim oštećenjima cijeli život ostaju uz svoje najbliže, primarnu obitelj, te ne pokazuju težnju ni zainteresiranost za

intimnu ili partnersku vezu. No kao i u svakoj situaciji, i u ovoj se mogu naći izuzetci, što znači da i one mogu pokazati inicijativu i pronaći se u roditeljskoj ulozi. [15]

Međutim, osobe s blažim i umjerenim stupnjem intelektualnih teškoća mogu izraziti i pokazati inicijativu i potencijal za razvitak intimnije ili partnerske veze, čak i ostvarivanje bračne i roditeljske uloge. Stoga, kod svake vrste invaliditeta, socijalna zajednica, pa čak u većini slučajeva i članovi obitelji, ne pružaju potrebnu podršku ni potporu. Često su osobe s intelektualnim teškoćama omalovažavane i obeshrabrivane za ostvarivanje roditeljske uloge. Smatra se da nisu sposobne za postizanje osnovnog stupnja odgovornosti te njihova ovisnost o drugim osobama igra veliku ulogu u toj situaciji. [15]

1.3. Slika o sebi

Kako bi se shvatilo ono najznačajnije vezano uz kvalitetu života potrebno je razumijeti važnost samopoštovanja i samopouzdanja u cijeloj toj priči. Također, potrebno je uočiti sve pozitivne osobine i kvalitete ali i nedostatke, te biti spremni da ih promijenimo kako bi ostvarili bolje mišljenje o sebi. Za bolje funkcioniranje i bolje osobno zadovoljstvo, neophodno je upoznavanje sebe samog. Osobi uvelike pomaže vlastiti dojam sebe. On se svodi na naše doživljaje o sebi i viđenja samog sebe. Svatko ima neka osobna očekivanja. Takvo očekivanje možete se javiti u više oblika, jedan od njih je „idealno ja“. [17, 18]

Stvarno „ja“ svodi se na osobine koje osoba posjeduje ili vjeruje da ih posjeduje, te osobine koje njezina okolina vjeruje da ih posjeduje. „Idelano ja“ svodi se na osobine koje osoba želi imati, tj. to su njezine nade i htijenja. „Očekivano ja“ svodi se na osobine koje osobe smatra da ih mora imati, te osobine koje njezina okolina smatra da mora imati, tj. to su njezine odgovornosti. U najviše slučajeva dešava se velika razlika između idelanog i stvarnog ja, tada osoba pokazuje sljedeće osobine: razočaranost, sramežljivost, tugu, gorčinu, patnju. Osoba smatra da nije ispunila želje i ciljeve koje je sama sebi odredila ili su joj drugi odredili ili nametnuli.[17, 18]

Invalidnost zahtijeva drugačiji pristup prema samome sebi ali i drugima. Zanemarivanje osobe s invaliditetom drugačije rezultira i ima drugačiji značaj za muškarca i ženu. Ono utječe na njihovo ponašanje te stav prema sebi i međusobno, na njihovu muževnost i ženstvenost te oblikuje njihove osobine, ponašanja, uloge i stavove u životu. Veći pritisak je na žensku populaciju te se više fokusiraju na poteškoće tjelesnog izgleda nego muška populacija. Njihov dojam o vlastitoj ženstvenosti i o društvenoj koristi može biti poremećen ukoliko dolazi do kompliciranja i otežavanja invaliditeta te težeg izvršavanja uloga koje su si dodijelile ili su im dodijeljene. [17, 18]

Što se tiče muškaraca, najčešći problemi javljaju se upravo zbog sumnje u sebe, svoje vrijednosti te svoje sposobnosti i mogućnosti. Mogu imati i probleme u prilagodbi invaliditeta u partnerstvo upravo zbog sklonosti negativnim stavovima prema invaliditetu ali i spolnosti. Kod osoba s invaliditetom često dolazi do negativne slike o sebi i razvitku osjećaja bespomoćnosti, samosažaljenja i očajavanja. Takve osobe trebale bi prihvatiti sebe upravo takve kakve jesu, sa svim kvalitetama i nedostacima, vrijednostima, vrlinama i manama. Potrebno je naučiti primiti pohvalu ali i kritiku, te izbjegavati uspoređivanja s ostalim osobama, jedino samo sa sobom. [17, 18]

1.4. Kvaliteta života osoba s invaliditetom

Kvalitetu života može se promatrati poput kompleksnog i slojevitog modela, upravo zato jer se mnoge znanstvene discipline zanimaju za nju, pa tako i biomedicina i zdravstvo. Za kvalitetu života osoba s invaliditetom zaduženo je više faktora. Ona je produkt rehabilitacijskih procesa ali i međusobno djelovanje okoline i psiholoških osobina osobe koja je zadužena za prosudbu i procjenu kvalitete života. Svjetska zdravstvena organizacija definirala je kvalitetu života kao „individualnu percepciju vlastite životne stvarnosti u svjetlu kulturalnih i vrijednosnih sustava u kojima netko živi, a s obzirom na očekivanja, vlastite ciljeve i standarde“. [4, 7, 19]

Indirektna procjena kvalitete života osoba s invaliditetom ovisna je o više čimbenika, a neki od njih su: kvaliteta zdravstvene skrbi, mogućnost zapošljavanja i obrazovanja, financijska samostalnost, arhitektonsko prilagođavanje stanovanja, prilagođavanje okoline, prilagođavanje prijevoza, postizanje samopouzdanja i svijest o svojim sposobnostima i mogućnostima, uključivanje u obiteljska i društvena događanja itd. [4, 7]

Postoje istraživanja [20] i [21] koja se bave tematikom kvalitete života osoba s invaliditetom. Jedno od takvih istraživanja odlučilo je utvrditi u kojoj mjeri podrška centara za intervenciju kod osoba s invaliditetom ima pozitivan utjecaj na njihovu kvalitetu života, istodobno istražujući da li je profesionalna suradnja postala temeljni intervenirajući faktor kvalitete života. U istraživanje je bilo uključeno 202 ispitanika u dobi od 40 – 60 godina s intelektualnim i razvojnim teškoćama. Analizom se pokušao utvrditi da li utjecaj adekvatne potpore i profesionalne suradnje djeluje na kvalitetu života osoba s tim teškoćama. Rezultati su pokazali da osobe imaju probleme s lingvistikom odnosno jezikom i govorom, te u pronalasku određenih informacija, no navode da su uglavnom zadovoljne svojim životom i njihovom kvalitetom, a njihova ocjena kvalitete profesionalne suradnje i pomoći bila je ključni čimbenik posredovanja u tom smislu. [20]

U drugom istraživanju pokušalo se utvrditi razlika u kvaliteti života osoba s invaliditetom koje se bave bilo kakvom sportskom aktivnošću u odnosu na one koji se njome ne bave.

Pokušalo se utvrditi koliko su osobe s invaliditetom zadovoljne svojim fizičkim i psihičkim stanjem te odnosima s socijalnom okolinom. Provjeravalo se da li vrsta i stupanj invaliditeta te sudjelovanje u bilo kakvoj sportskoj aktivnosti utječe na razlike u kvaliteti života. U istraživanju je sudjelovalo 118 ispitanika, a velik dio njih je kvalitetu života okarakterizirala prilično dobrom. Što se tiče zdravlja većina ispitanika navodi da je vrlo zadovoljna vlastitim zdravljem. Prema rezultatima, što se tiče zadovoljstva životom, zdravlja i kvalitete života da osobe s invaliditetom ne odudaraju od vrijednosti onih u zdravoj populaciji. Kvaliteta života koju se promatralo u svim stupnjevima i vrstama invaliditeta kreće se u granicama od 60 – 80 % skalnog maksimuma. No potrebno je spomenuti da je to prosjek koji tijekom života postigne i zdrava osoba. Objašnjenje dobivenih rezultata ovisi o činjenici da se osobe s invaliditetom okreću realnim i slabije zahtjevnim ciljevima i željama u odnosu na populaciju bez teškoća i invaliditeta, stoga niti priželjkivanja i kriteriji nisu visoko rangirani. [21]

2. CILJ ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je ispitati stavove i mišljenja sudionika istraživanja o osobama s invaliditetom, općenito o njihovom položaju i pravima u društvu te pravu na ljubav i partnerstvo.

Svrha istraživanja je ispitati postoje li razlike u stavovima sudionika istraživanja s obzirom na dob, spol, obrazovanje i stanovanje okoline prema osobama s invaliditetom. Ispitivala se informiranost sudionika istraživanja o invaliditetu, problematici i poteškoćama koje sa sobom nosi. Također, istraživanjem se ispitalo mišljenje sudionika o ravnopravnosti i cijenjenosti osoba s invaliditetom u socijalnoj zajednici, o stigmatizaciji i diskriminaciji osoba s invaliditetom, o pitanju privlačnosti osoba s invaliditetom u fizičkom tj. intimnom ili partnerskom smislu, o značenju ljubavi kao aspekta života osobe s invaliditetom, te kompetencijama osoba s invaliditetom u ulozi roditelja.

PROBLEMI I HIPOTEZE:

PROBLEM 1: Ispitati postoje li razlike u broju osoba bez invaliditeta koji bi/su stupili u intimnu vezu s osobama s invaliditetom.

HIPOTEZA 1: Obzirom na to da invaliditet sa sobom nosi mnoge stereotipe i predrasude, posebice među osobama bez invaliditeta, očekuje se da će biti značajno više pojedinaca bez invaliditeta koji ne bi stupili u intimnu vezu s osobama s invaliditetom u odnosu na broj pojedinaca koji bi stupio. Također se, shodno tome, očekuje da će biti više osoba bez invaliditeta koje nisu nikada stupile u intimnu vezu s osobama s invaliditetom u odnosu na one koje jesu.

PROBLEM 2: Ispitati smatraju li se osobe s invaliditetom dovoljno kompetentnima za ulogu roditelja.

HIPOTEZA 2: Kako je poznato da značajan dio populacije poistovjećuje invaliditet s nesavladivim izazovom te da osobe s invaliditetom smatraju nesposobnima i nekompetentnima za roditeljstvo, pretpostavlja se da je ova predrasuda i nedostatak podrške utjecao na samopoimanje osoba s invaliditetom što je moglo rezultirati obeshrabrenjem i manjkom vjere u vlastitu roditeljsku kompetenciju. Iz tog razloga očekuje se da će većina osoba sa statusom invalidne osobe davati niže procjene kompetentnosti za ulogu roditelja.

3. METODE ISTRAŽIVANJA I SUDIONICI

Podaci ovog istraživanja prikupljali su se putem online ankete koja je napravljena pomoću „Google obrasci“. Anketni upitnik podijeljen je putem društvenih mreža. Provedba ankete je bila u potpunosti anonimna. Ispitivanje se provodilo od 28. listopada 2019. godine do 11. studenog 2019. godine. U tom vremenskom periodu prikupljeno je 247 odgovora ispitanika.

Upitnik izrađen za potrebe ovog istraživanja sadržavao je 20 pitanja a sastojao se od pitanja podijeljena u tri dijela.

Prvih 5 pitanja odnose se na sociodemografska obilježja ispitanika (spol, dob, obrazovanje, mjesto življenja).

Drugi dio pitanja odnosi se na stavove ispitanika o osobama s invaliditetom.

(od toga 16 pitanja na Likertovoj skali od 1 do 5 koja znače „uopće se ne slažem“ do „u potpunosti se slažem“).

Treći dio pitanja odnosio se na pitanja u kojem su bile ponuđene tvrdnje na koje se odgovaralo sa da i ne, te pitanja u kojima su ispitanici navodili svoja mišljenja o navedenoj temi.

Podaci su obrađeni u SPSS programu te su korištene deskriptivne i inferencijalne metode statističke analize podataka.

Testiranje hipoteza je obavljeno je izračunavanjem deskriptivnih podataka te Hi kvadrant testom (neparametrijski).

Rezultati su prikazani tablično i grafički.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Sociodemografske karakteristike ispitanika

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Žensko	197	79,76
Muško	50	20,24
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.1. Frekvencije i postotak sudionika s obzirom na spol [izvor : autor]

Od ukupnog brijia ispitanika n=247 u istraživanju je 197 (79, 76 %) ženskog spola, dok je 50 (20, 24 %) ispitanika muškog spola.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Manje od 18	5	2,02
18 - 25	62	25,10
26 - 30	40	16,19
31 - 35	28	11,34
više od 35	112	45,34
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.2. Frekvencije i postotak sudionika s obzirom na dobnu skupinu [izvor : autor]

Podatci koji upućuju na dobnu skupinu sudionika ankete, prikazuju da su u anketi najviše sudjelovale osobe starije od 35 godina, i to 112 (45, 34 %). 28 (11, 34 %) sudionika ima 31 – 35 godina, 40 (16, 19 %) sudionika ima 26 – 30 godina, 62 (25, 10 %) sudionika ima 18 – 25 godina, a tek 5 (2, 02 %) sudionika ima manje od 18 godina.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Osnovna škola	8	3,24
Srednja stručna sprema	149	60,32
Viša stručna sprema	46	18,62
Visoka stručna sprema	40	16,19
Doktorat	4	1,62
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.3. Frekvencije i postotak sudionika s obzirom na stupanj obrazovanja[izvor : autor]

Podatci koji se odnose na stupanj obrazovanja upućuju da 8 (3, 24 %) sudionika ima završenu osnovnu školu, 149 (60, 32 %) sudionika srednju stručnu sprema, 46 (18, 62 %) višu stručnu sprema, 40 (16, 19 %) sudionika visoku stručnu sprema, a tek 4 sudionika (1, 62 %) doktorat.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Tehničari i stručni suradnici	82	33,20
Stručnjaci i znanstvenici	56	22,67
Uslužna i trgovačka zanimanja	39	15,79
Zanimanja u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji	24	9,72
Studenti i učenici	15	6,07
Administrativni službenici	11	4,45
Jednostavna zanimanja	7	2,83
Rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda	5	2,02
Umirovljenici	4	1,62
Nezaposleni	2	0,81
Poljoprivredni, lovno-uzgojni, šumski i ribarski radnici	1	0,40
nije odgovoreno	1	0,40
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.4. Frekvencije i postotci sudionika s obzirom na klasifikaciju (rod) zanimanja [izvor: autor] a prema nacionalnoj klasifikaciji zanimanja (Državni zavod za statistiku, 2010)

Podatci koji se odnose na klasifikaciju zanimanja upućuju da su 82 (33, 20 %) sudionika tehničari i stručni suradnici, 56 (22, 67 %) su stručnjaci i znanstvenici, 39 (15, 79 %) sudionika rade u uslužnim i trgovačkim zanimanjima, 24 (9, 72 %) sudionika rade u obrtu i pojedinačnoj proizvodnji, 15 (6, 07 %) sudionika su studenti i učenici, 11 (4, 45 %) sudionika su administrativni službenici, 7 (2, 83 %) sudionika bave se jednostavnim zanimanjima, 5 (2, 02 %) sudionika su rukovatelji strojevima, vozilima i sastavljači proizvoda, 4 (1, 62 %) sudionika su umirovljenici, 2 (0, 81 %) sudionika su nezaposleni, 1 (0, 40 %) sudionik je poljoprivredni, lovno – uzgojni, šumski ili ribarski djelatnik, te 1 (0, 40 %) sudionik nije odgovorio na ovo pitanje.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Niste u vezi	31	12,55
U vezi	62	25,10
Udan/udana	144	58,30
Rastavljen/ rastavljena	10	4,05
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.5. Frekvencije i postotak sudionika s obzirom na bračni status [izvor: autor]

Podatci koje se odnose na bračni status sudionika pokazuju kako 31 (12, 55 %) sudionik nije u vezi, 62 (25, 10 %) sudionika su u vezi, 144 (58, 30 %) sudionika je udano, a tek 10 (4, 05 %) sudionika je rastavljeno.

1.) DIO: Tablice frekvencija i postotaka odgovora/procjena

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Tjelesne i mentalne poteškoće	84	34,01
Ograničeno svakodnevno funkcioniranje	44	17,81
Tjelesno oštećenje	40	16,19
Nepokretnost/smanjena pokretljivost	27	10,93

Ovisnost o tuđoj pomoći/nemogućnost brige za sebe	23	9,31
Bolest	12	4,86
Ostalo	6	2,43
nije odgovoreno	6	2,43
Sljepoća	3	1,21
Nemoć	2	0,81
Ukupno	247	100

*Podebljani su najčešći i najmanje česti odgovori (%).

Tablica 4.1.6. Frekvencije i postotci kategoriziranih odgovora na pitanje „Navedite što smatrate pod pojmom invaliditet“ [izvor : autor]

*Izdvojene su 3 najčešće kategorije odgovora.

Podatci koji se odnose na pitanje „Što smatrate pod pojmom invaliditet?“ pokazuju da se veći broj sudionika, čak 84 (34, 01 %), izjasnio s odgovorom da je invaliditet tjelesna ili mentalna poteškoća, 44 (17, 81 %) sudionika smatra da je invaliditet ograničeno svakodnevno funkcioniranje, 40 (16, 19 %) sudionika odgovorilo je tjelesno oštećenje, 27 (10, 93 %) sudionika odgovorilo je nepokretljivost/ smanjena pokretljivost, 23 (9, 31 %) sudionika smatra da je invaliditet ovisnost o tuđoj pomoći/nemogućnost brige za sebe, 12 (4, 86 %) sudionika odgovorilo je bolest, 3 (1, 21 %) sudionika odgovorilo je sljepoća, dok najmanji broj ispitanika, tek njih 2 (0, 81 %) smatra da je invaliditet nemoć. Odgovori 6 (2, 43 %) sudionika klasificirani su pod ostalo. 6 (2, 43 %) sudionika nije odgovorilo na ovo pitanje.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	16	6,48
Ne	231	93,52
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.7. Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Imate li status invalidne osobe“ [izvor: autor]

Podatci koji se odnose na pitanje „Imate li status invalidne osobe“ pokazuju da se 231 (93, 52 %) sudionik izjasnio s ne, a 16 (6, 48 %) s da.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	234	94,74
Ne	13	5,26
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.8. Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Poznajete li osobu s invaliditetom“ [izvor: autor]

Podatci koji se odnose na pitanje „Poznajete li invalidnu osobu“ pokazuju da se 234 (94, 73 %) sudionika izjasnilo s da, a 13 (5, 26 %) sudionika s ne.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	28	11,34
2 - uglavnom se ne slažem	64	25,91
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	54	21,86
4 - uglavnom se slažem	46	18,62
5 - u potpunosti se slažem	55	22,27
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.9. Frekvencije i postotci odgovora na čestici „Osobe s invaliditetom su jednakopravni članovi društva“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Osobe s invaliditetom su ravnopravni članovi društva“ pokazuju da se 28 (11, 34 %) sudionika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 64 (25, 91 %) se uglavnom ne slaže, 54 (21, 86 %) sudionika se niti slaže, niti se ne slaže, 46 (18, 62 %) se

uglavnom slaže s ovom tvrdnjom, a 55 (22, 27 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	31	12,55
2 - uglavnom se ne slažem	70	28,34
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	74	29,96
4 - uglavnom se slažem	53	21,46
5 - u potpunosti se slažem	19	7,69
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.10. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Općenito gledajući, osobe s invaliditetom su cijenjene u zajednici“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Općenito gledajući, osobe s invaliditetom su cijenjene u zajednici“ pokazuju da se 31 (12, 55 %) sudionik se uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 70 (28, 34 %) sudionika se uglavnom ne slaže, 74 (29, 96 %) sudionika se niti slaže, niti ne slaže, 53 (21, 46 %) sudionika se uglavnom slažu s ovom tvrdnjom, a 19 (7, 69 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	6	2,43
2 - uglavnom se ne slažem	20	8,10
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	40	16,19
4 - uglavnom se slažem	121	48,99
5 - u potpunosti se slažem	60	24,29
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.11. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Osobe s invaliditetom su u mnogo slučajeva neutemeljeno diskriminirane i stigmatizirane“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Osobe s invaliditetom su u mnogo slučajeva neutemeljeno diskriminirane i stigmatizirane“ pokazuju da se 6 (2, 43 %) sudionika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 20 (8, 10 %) sudionika se uglavnom ne slažu, 40 (16, 19 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu, 121 (48, 99 %) sudionik se uglavnom slaže, a 60 (24, 29 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	161	65,18
2 - uglavnom se ne slažem	58	23,48
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	21	8,50
4 - uglavnom se slažem	2	0,81
5 - u potpunosti se slažem	5	2,02
Ukupno	247	100,00

Tablica 4.1.12. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Osobe s invaliditetom ne mogu biti od prevelike koristi zajednici“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Osobe s invaliditetom ne mogu biti od prevelike koristi zajednici“ pokazuju da se 161 (65, 18 %) sudionik uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 58 (23, 48 %) sudionik se uglavnom ne slaže s ovom tvrdnjom, 21 (8, 50 %) sudionik se niti slaže, niti se ne slaže, 2 (23, 48 %) sudionika se uglavnom slažu, a 5 (2, 02 %) se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	1	0,40
2 - uglavnom se ne slažem	19	7,69
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	47	19,03
4 - uglavnom se slažem	113	45,75
5 - u potpunosti se slažem	67	27,13
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.13. Frekvencije i postotci procjena na pitanje „Smatrate li da se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću s diskriminacijom?“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Smatrate li da se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću s diskriminacijom?“ pokazuju da se 1 (0, 40 %) sudionik uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 19 (7, 69 %) sudionika se uglavnom ne slažu, 47 (19, 03 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu, 113 (45, 75 %) sudionika se uglavnom slažu, a 67 (27, 13 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	130	52,63
Ne	117	47,37
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.14. Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Jeste li ikad svjedočili diskriminaciji osobe s invaliditetom?“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Jeste li ikad svjedočili diskriminaciji osobe s invaliditetom?“ pokazuju da se 130 (52, 63 %) sudionika izjasnilo s odgovorom da, a 117 (47, 37 %) sudionika s ne.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	13	5,26
Ne	234	94,74
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.15. Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Jeste li ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom?“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Jeste li ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom?“ pokazuju da se 13 (5, 26 %) sudionika izjasnilo s da, a 234 (94, 74 %) sudionika s ne.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	156	63,16
Ne	91	36,84
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.16. Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Da li biste ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom?“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Da li biste ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom“ pokazuju da se 156 (63, 16 %) sudionika izjasnilo s da, a 91 (36, 84 %) sudionik s ne.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	27	10,93
2 - uglavnom se ne slažem	35	14,17
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	94	38,06
4 - uglavnom se slažem	56	22,67
5 - u potpunosti se slažem	35	14,17
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.17. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pažljiv i popustljiv“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pažljiv i popustljiv“ pokazuju da se 27 (10, 93 %) sudionika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 35 (14, 17 %) sudionika uglavnom ne slaže, 94 (38, 06 %) sudionika se niti slaže, niti ne slaže, 56 (22, 67 %) sudionika se uglavnom slaže, a 35 (14, 17 %) sudionika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	19	7,69
2 - uglavnom se ne slažem	30	12,15
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	53	21,46
4 - uglavnom se slažem	87	35,22
5 - u potpunosti se slažem	58	23,48
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.18. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Partner osobe s invaliditetom trebao bi se prilagođavati svakoj težoj životnoj situaciji kako bi olakšao život partneru“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Partner osobe s invaliditetom trebao bi se prilagođavati svakoj težoj životnoj situaciji kako bi olakšao život partneru“ pokazuje da se 19 (7, 69 %) sudionika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 30 (12, 15 %) sudionika se uglavnom ne slažu, 53 (21, 46 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu, 87 (35, 22 %) sudionika se uglavnom slažu, a 58 (23, 48 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	103	41,70
2 - uglavnom se ne slažem	69	27,94
3–niti se slažem, niti se ne slaže	60	24,29
4–uglavnom se slažem	12	4,86
5 - u potpunosti se slažem	3	1,21
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.19. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti strog i nepopustljiv“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti strog i nepopustljiv“ pokazuju da se 103 (41, 70 %) sudionika uopće ne slažu s ovom tvrdnjom, 69 (27, 94 %) sudionika se uglavnom ne slažu, 60 (24, 29 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu, 12 (24, 29 %) sudionika se uglavnom slažu, a 3 (1, 21 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	2	0,81
2 - uglavnom se ne slažem	4	1,62
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	21	8,50
4 - uglavnom se slažem	81	32,79
5 - u potpunosti se slažem	139	56,28
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.20. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Partner osobe s invaliditetom trebao bi motivirati partnera da pomiče svoje granice“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Partner osobe s invaliditetom trebao bi motivirati partnera da pomiče svoje granice“ pokazuju da se 2 (0, 81 %) sudionika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 4 (1, 62 %) sudionika se uglavnom ne slažu s ovom tvrdnjom, 21 (8, 50 %) sudionik se niti slaže, niti ne slaže, 81 (32, 79 %) sudionik se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom, a 139 (56, 28 %) sudionika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	5	2,02
2 - uglavnom se ne slažem	5	2,02
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	36	14,57
4 - uglavnom se slažem	91	36,84
5 - u potpunosti se slažem	110	44,53
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.21. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pun razumijevanja, fleksibilan i suosjećajan“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pun razumijevanja, fleksibilan i suosjećajan“ pokazuju da se 5 (2, 02 %) sudionika uopće ne slažu s ovom tvrdnjom, 5 (2, 02 %) sudionika se uglavnom ne slažu, 36 (14, 57 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu s ovom tvrdnjom, 91 (36, 84 %) sudionik se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom, a 110 (44, 53 %) sudionika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	0	0,00
2 - uglavnom se ne slažem	2	0,81
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	10	4,05
4 - uglavnom se slažem	72	29,15
5 - u potpunosti se slažem	163	65,99
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.22. Frekvencije i postotci procjena na pitanje „Smatrate li da je ljubav važan aspekt života osobe s invaliditetom?“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Smatrate li da je ljubav važan aspekt života osobe s invaliditetom?“ da se nijedan ispitanik ne slaže s ovom tvrdnjom, 2 (0, 81 %) sudionika se uglavnom ne slažu s ovom tvrdnjom, 10 (4, 05 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu s ovom tvrdnjom, 72 (29, 15 %) sudionika se uglavnom slažu, a 163 (65, 99 %) sudionika se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	3	1,21
2 - uglavnom se ne slažem	8	3,24
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	53	21,46
4 - uglavnom se slažem	103	41,70
5 - u potpunosti se slažem	80	32,39
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.23. *Frekvencije i postotci procjena na pitanje „Smatrate li da osobe s invaliditetom imaju dobre kompetencije da postanu roditelji“ [izvor: autor]*

Podatci koji upućuju na pitanje „Smatrate li da osobe s invaliditetom imaju dobre kompetencije da postanu roditelji“ pokazuju da se 3 (1, 21 %) sudionika uopće ne slažu s ovom tvrdnjom, 8 (3, 24 %) sudionika se uglavnom ne slažu, 53 (21, 46 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu, 103 (41, 70 %) sudionika se uglavnom slažu, a 80 (32, 39 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	7	2,83
Ne	240	97,17
Ukupno	247	100,00

Tablica 4.1.24. *Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Smatrate li osobe s invaliditetom aseksualnima?“ [izvor: autor]*

Podatci koji upućuju na pitanje „Smatrate li osobe s invaliditetom aseksualnima?“ pokazuju da se 7 (2, 83 %) sudionika izjasnilo s da, a 240 (97, 17 %) sudionika s ne.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	5	2,04
Ne	240	97,96
Ukupno	245	100

Tablica 4.1.25. *Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Ako ste na prethodno pitanje odgovorili s Da, navedite zašto“ [izvor: autor]*

*Najčešći odgovori: „Nemogućnost“, „Ovisno o vrsti invaliditeta“.

Podatci koji upućuju na pitanje „Ako ste na prethodno pitanje odgovorili s Da, navedite zašto“ nadovezuju se na prethodno pitanje i podatke (Tablica 24.). Podatci pokazuju da se 5 (2, 04 %) sudionika koji smatraju da su osobe s invaliditetom aseksualne, izjasnili s sljedećim odgovorima: „Nemogućnost“, „Ovisno o vrsti invaliditeta“, 240 (97, 96 %) sudionika ne smatra

osobe s invaliditetom aseksualnima. Dvoje sudionika koje se izjasnilo s da u prethodnom pitanju nije odgovorilo na ovo pitanje.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
Da	189	76,52
Ne	58	23,48
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.26. Frekvencije i postotci odgovora na pitanje „Smatrate li osobe s invaliditetom privlačnima (u bilo kojem ljubavnom, partnerskom, intimnom smislu)?“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Smatrate li osobe s invaliditetom privlačnima (u bilo kojem ljubavnom, partnerskom, intimnom smislu)?“ pokazuju da se 189 (76, 52 %) sudionika izjasnilo s da, a 58 (23, 48 %) sudionika s ne.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	72	29,15
2 - uglavnom se ne slažem	62	25,10
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	88	35,63
4 - uglavnom se slažem	23	9,31
5 - u potpunosti se slažem	2	0,81
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.27. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Invaliditet pridonosi ne-privlačnosti u fizičkom i psihičkom aspektu“ [izvor : autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Invaliditet pridonosi ne-privlačnosti u fizičkom i psihičkom aspektu“ pokazuju da se 72 (29, 15 %) sudionika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 62 (25, 10 %) sudionika se uglavnom ne slaže, 88 (35, 63 %) sudionika se niti slaže, niti ne slaže, 23 (9, 31 %) sudionika se uglavnom slaže, a 2 (0, 81 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	114	46,15
2 - uglavnom se ne slažem	76	30,77
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	52	21,05
4 - uglavnom se slažem	4	1,62
5 - u potpunosti se slažem	1	0,40
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.28. Frekvencije i postotci procjena na čestici “Osobe s invaliditetom su ogorčene zbog svog invaliditeta te nisu spremne pružiti ljubav, zadovoljstvo ni bilo koju vrstu užitka“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje “Osobe s invaliditetom su ogorčene zbog svog invaliditeta te nisu spremne pružiti ljubav, zadovoljstvo ni bilo koju vrstu užitka“ pokazuju da se 114 (46, 15 %) sudionika uopće ne slaže s ovom tvrdnjom, 76 (30, 77 %) sudionika se uglavnom ne slaže, 52 (21, 05 %) sudionika se niti slaže, niti ne slaže, 4 (1, 62 %) sudionika se uglavnom slažu s ovom tvrdnjom, a 1 (0, 40 %) sudionik se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	147	59,51
2 - uglavnom se ne slažem	58	23,48
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	40	16,19
4 - uglavnom se slažem	1	0,40
5 - u potpunosti se slažem	1	0,40
Ukupno	247	100

Tablica 4.1.29. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Osobe s invaliditetom nemaju stav ni bilo kakvo umijeće koje bi ih činilo privlačnima na bilo koji način “ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Osobe s invaliditetom nemaju stav ni bilo kakvo umijeće koje bi ih činilo privlačnima na bilo koji način “ pokazuju da se 147 (59, 51 %) sudionika uopće ne slažu s ovom tvrdnjom, 58 (23, 48 %) sudionika se uglavnom ne slažu s ovom tvrdnjom, 40 (16, 19 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu s ovom tvrdnjom, 1 (0, 40 %) sudionik se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom, a 1 (0, 40 %) sudionik se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom.

KATEGORIJE:	Frekvencija	Postotak (%)
1 - uopće se ne slažem	2	0,81
2 - uglavnom se ne slažem	6	2,43
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	38	15,38
4 - uglavnom se slažem	105	42,51
5 - u potpunosti se slažem	96	38,87
Ukupno	247	100,00

Tablica 4.1.30. Frekvencije i postotci procjena na čestici „Smatrate li da partnerska veza poboljšava kvalitetu života osoba s invaliditetom?“ [izvor: autor]

Podatci koji upućuju na pitanje „Smatrate li da partnerska veza poboljšava kvalitetu života osoba s invaliditetom?“ pokazuju da se 2 (0, 81 %) sudionika uopće ne slažu s ovom tvrdnjom, 6 (2, 43 %) sudionika se uglavnom ne slažu, 38 (15, 38 %) sudionika se niti slažu, niti ne slažu, 105 (42, 51 %) sudionika se uglavnom slažu, a 96 (38, 87 %) sudionika se u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom.

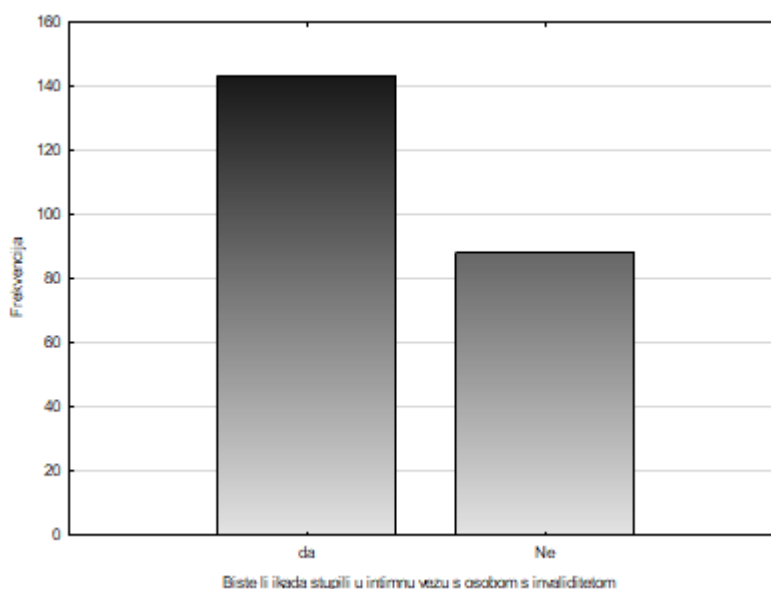
4.2. Testiranje hipoteza

S ciljem odgovora na prvi istraživački problem provedena su dva hi-kvadrat (χ^2) testa uz Yatesovu korekciju ne bi li se utvrdilo postoji li statistički značajna razlika u broju pojedinaca koji su/bi stupili u intimni odnos s osobama s invaliditetom. Podaci o pripadajućim frekvencijama i postocima prikazani su u tablicama 4.2.1. i 4.2.3. uz grafičke prikaze na slikama 4.2.1. i 4.2.2.

Prvim χ^2 testom provjerilo se je li veći broj pojedinaca bez invaliditeta koji ne bi stupili u odnos s osobom s invaliditetom u odnosu na pojedince koji bi. Rezultati analize prikazani su u Tablici 4.2.2.

	Frekvencija	Postotak
Stupile bi	143	61,9
Ne bi stupile	88	38,09

Tablica 4.2.1. Frekvencije osoba bez invaliditeta koje (ne) bi stupile u intimnu vezu s osobama s invaliditetom [izvor: autor]

Slika 4.2.1. Grafički prikaz frekvencija osoba bez invaliditeta koje (ne) bi stupile u intimnu vezu s osobama s invaliditetom [izvor: autor]

χ^2	df	p
6.15	1	<.05

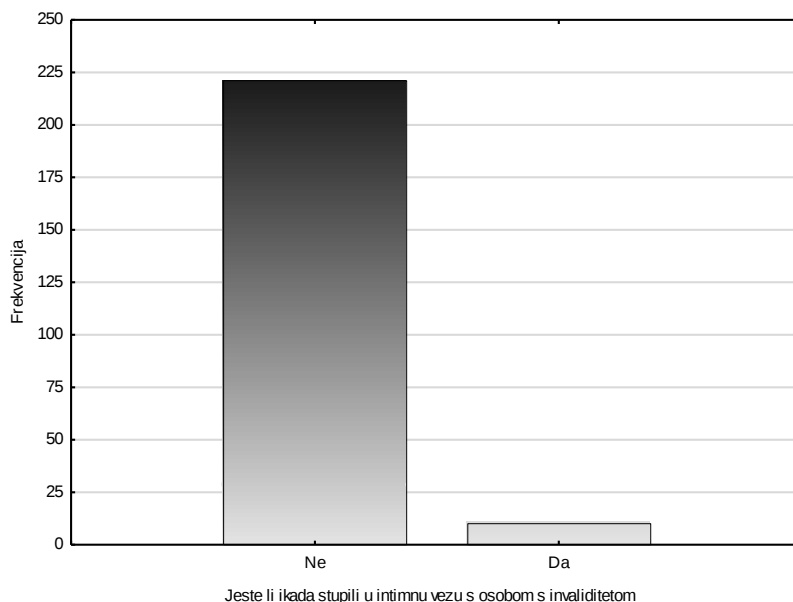
Tablica 4.2.1. Rezultati χ^2 testiranja razlike u frekvenciji pojedinaca bez invaliditeta koji bi i onih koji ne bi stupili u intimni odnos s osobom s invaliditetom [izvor: autor]

Opažene frekvencije pojedinaca koji bi stupili i onih koji ne bi stupili (Tablica 5.1) u intimnu vezu s osobom s invaliditetom statistički se značajno razlikuju od teorijskih frekvencija. Dakle, može se zaključiti da je broj pojedinaca koji bi stupili u intimni odnos s osobama s invaliditetom statički značajno veći od broja pojedinaca koji nebi stupili, uz razinu rizika od pogrešnog zaključka manjeg od 5 %.

Nadalje, drugim χ^2 testom provjerilo se je li veći broj pojedinaca bez invaliditeta koji nisu stupili u odnos s osobom s invaliditetom u odnosu na pojedince koji jesu. Rezultati analize prikazani su u Tablici 4.2.4.

	Frekvencija	Postotak
Nisu stupile	221	95,67
Stupile su	10	4,33

Tablica 4.2.3. Frekvencija osoba bez invaliditeta koje (ni)su stupile u intimnu vezu s osobama s invaliditetom[izvor: autor]

Slika 4.2.2. Grafički prikaz frekvencija osoba bez invaliditeta koje (ni) su stupile u intimnu vezu s osobama s invaliditetom[izvor: autor]

χ^2	df	p
119.34	1	<.01

Tablica 5.4. Rezultati χ^2 testiranja razlike u frekvenciji pojedinaca bez invaliditeta koji su i onih koji nisu stupili u intimni odnos s osobom s invaliditetom [izvor: autor]

Opažene frekvencije pojedinaca koji su stupili i onih koji nisu stupili (Tablica 5.3) statistički se značajno razlikuju od slučajnih (teorijskih frekvencija). Dakle broj pojedinaca koji nije stupio u odnos s osobama s invaliditetom je statistički značajno veći od broja pojedinaca koji jesu. Ovaj zaključak donesen je uz razinu rizika manjeg od 1 %.

Kako bi se odgovorilo na drugi problem izvršen je uvid u tablicu frekvencija odgovora osoba sa statusom invalida na čestici koja ispituje procjenu kompetencije za ulogu roditelja (Tablica 5.5.)

	Frekvencija odgovora	Postotak
3 - niti se slažem, niti se ne slažem	1	6,25
4 - uglavnom se slažem	8	50
5 - u potpunosti se slažem	7	43,75
N	16	100

Tablica 4.2.5. Tablica frekvencije odgovora sudionika sa statusom invalidne osobe na pitanje "Smatrate li da osobe s invaliditetom imaju dobre kompetencije da postanu roditelji?" [izvor: autor]

Iz prikaza frekvencija odgovora može se uočiti kako je sveukupno sudjelovalo 16 sudionika sa statusom invalidne osobe. Najniža procjena kompetencije osoba s invaliditetom da postanu roditelji bila je 3 - niti se slažem, niti se ne slažem, a dala ju je jedna osoba. Najčešća procjena bila je 4 - uglavnom se slažem, koju je dalo 8 pojedinaca. Posljednje, procjenu 5 - u potpunosti se slažem, dalo je 7 ispitanika. Stoga se može izvesti zaključak kako se sudionici istraživanja sa statusom invalidne osobe generalno smatraju dovoljno kompetentnima za roditeljsku ulogu.

5. RASPRAVA

U istraživanju na temu „Pravo na ljubav i partnersvo osoba s invaliditetom“ sudjelovalo je 247 sudionika. Anketni upitnik sastojao se od 20 pitanja te ga se može odijeliti na dva dijela. Prvi dio činila su pitanja sociodemografskog karaktera, a ostala pitanja odnosila su se na tematiku ovog istraživanja. Iz prvog dijela može se uočiti da su u anketi pretežito sudjelovale pripadnice ženskog spola, i to 197 (79,76 %) njih, dok je pripadnika muškog spola bilo znatno manje, tek 50 (20,24 %).

Što se tiče dobne skupine, većina sudionika je u dobi višoj od 35 godina, i to njih 112 (45,34 %), nešto manje sudionika je u dobi od 18 do 25 godina, njih 62 (25,10 %) i sudionika u dobi od 26 do 30 godina, njih 40 (16,19 %).

Iz pitanja o obrazovanju sudionika može se zaključiti da je najviše sudionika sa srednjom stručnom spremom, njih 149 (60,32 %). Višu stručnu spremu ima 46 (18,62 %) sudionika, a visoku stručnu spremu 40 (16,19 %) sudionika.

Sljedeći rezultati odnose se na pitanje o zanimanju sudionika istraživanja. Zanimanja sudionika kategorizirana su prema nacionalnoj klasifikaciji zanimanja (Državni zavod za statistiku 2010). Najviše sudionika, njih 82 (33,20 %) su tehnički i stručni suradnici. Odmah za njima slijede stručnjaci i znanstvenici, njih 59 (2,67 %) i 39 (15,79 %) sudionika uslužnih i trgovačkih zanimanja.

Gledajući na zadnje pitanje sociodemografskog karaktera, možemo zaključiti da je najveći broj sudionika udano, njih 144 (58,30%). 62 (25,10 %) sudionika izjavilo je da je u vezi, a nešto manji broj, njih 31 (12,55%) nije u vezi.

Preostala pitanja odnose se na tematiku ovog istraživanja. Pa tako iz pitanja „Što smatrate pod pojmom invaliditet?“ može se zaključiti kolika je informiranost populacije o invaliditetu, te njegovim nedostacima. Odgovori sudionika klasificirani su prema sličnosti značenja tih odgovora, te najviše njih, 84 (34,01%) smatra da je invaliditet tjelesna ili mentalna poteškoća. Nešto manje sudionika, njih 44 (17,81 %) je izjavilo da je invaliditet ograničeno svakodnevno funkcioniranje. 40 (16,19 %) sudionika, invaliditet shvaća kao tjelesno oštećenje. Njih 27 (10,93 %) tvrdi da je invaliditet nepokretnost / smanjena pokretljivost, nešto manje njih, 23 (9,31) odlučilo se za ovisnost o tuđoj pomoći / nemogućnosti brige za sebe. Uočavamo da je velik broj sudionika davao konkretne, kratke odgovore koji predstavljaju njihovo generalno znanje o invaliditetu. Većina sudionika spomenula je nedostatke koje za njih predstavlja taj pojam (nepokretnost, smanjena pokretljivost, ovisnost o tuđoj pomoći, smanjena briga za sebe).

Iz slijedećeg pitanja, „Imate li status invalidne osobe?“ zaključujemo da velika većina sudionika nema status invalidne osobe, njih 231 (93,52 %), a preostalih 16 (6,48 %) ima. Na

pitanje „*Poznajete li osobu s invaliditetom?*“, 234 (94,74 %) sudionika izjasnilo se s da, dok je njih 13 (5,26 %) odgovorilo ne.

Pitanje, „*Pema Vašem mišljenju kakav je položaj osoba s invaliditetom?*“ bilo je podijeljeno u nekoliko tvrdnji na koje su sudionici izražavali sljedeća mišljenja: uopće se ne slažem, uglavnom se ne slažem, niti se slažem, niti se ne slažem, uglavnom se slažem, u potpunosti se slažem. Prva tvrdnja glasila je: „*Osobe s invaliditetom su jednakopravni članovi društva.*“ Najviše sudionika, njih 64 (25,91 %) izjasnilo se da se uglavnom ne slaže s ovom tvrdnjom, dok se 55 (22,27 %) sudionika u potpunosti slaže s tim. Odmah nakon slijede 54 (21,86 %) sudionika koji su izrazili mišljenje da se niti slažu, niti ne slažu. Možemo zaključiti, što se tiče tvrdnje „*Osobe s invaliditetom su jednakopravni članovi društva.*“, da mišljenja sudionika variraju, te su oni podijeljenih stavova. Sljedeće tvrdnja bila je: „*Općenito gledajući, osobe s invaliditetom su cijenjene u zajednici.*“ 74 (29,96 %) sudionika se niti slaže, niti ne slaže s ovom tvrdnjom. Nešto manji broj sudionika, njih 70 (28,34 %) izjasnilo se da se uglavnom ne slaže s tim. 53 (21,46 %) sudionika se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom. Gledajući na ovu tvrdnju, promatrajući rezultate, mišljenja su različita i podijeljena. Sljedeća tvrdnja bila je: „*Osobe s invaliditetom su u mnogo slučajeva neutemeljeno diskriminirane i stigmatizirane.*“ 121 (48,99 %) sudionik se izjasnio da se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom, što je potkrijepilo mišljenjem 60 (24,29 %) sudionika koji se u potpunosti slaže. Možemo zaključiti da je u ovoj tvrdnji presudilo mišljenje sudionika koji se uglavnom i u potpunosti slažu s ovom tvrdnjom, te smatraju da su osobe s invaliditetom u mnogo slučajeva neutemeljeno diskriminirane i stigmatizirane. Posljednja tvrdnja glasila je: „*Osobe s invaliditetom ne mogu biti od prevelike koristi zajednici.*“ Najveći broj sudionika, njih 161 (65,18 %) se uopće ne slaže s ovom tvrdnjom. 58 (23,48 %) sudionika se izjasnilo da se uglavnom ne slažu s ovom tvrdnjom, dok se nešto manji broj sudionika, njih 21 (8,50 %) izjasnilo da se niti slaže, niti ne slaže. U ovom slučaju, također je većina sudionika presudila, te smatra i ne slaže se s tvrdnjom da osobe s invaliditetom ne mogu biti od prevelike koristi zajednici.

Na slijedeće pitanje, „*Smatrate li da se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću s diskriminacijom?*“, najveći broj sudionika, 113 (45,75 %) izjasnio se da se uglavnom slažu, te da se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću s diskriminacijom. Njih 67 (27,13 %) odgovorilo je da se u potpunosti slažu s tim, a 47 (19,03 %) njih se niti slaže, niti ne slaže.

Na pitanje, „*Jeste li ikad svjedočili diskriminaciji osobe s invaliditetom?*“, 130 (52,63 %) sudionika izjasnilo se s da, dok je 117 (47,37 %) sudionika odgovorilo ne. Možemo zaključiti da iako se veći broj sudionika izrazio s da, također značajan broj sudionika nije svjedočilo diskriminaciji osobe s invaliditetom. Na pitanje, „*Jeste li ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom?*“, 234 (94,74 %) sudionika izjasnilo se s ne, a 13 (5,26 %) sudionika s da.

Promatrajući ove rezultate uočavamo značajnu razliku između odgovora sudionika. Na tematiku diskriminacije, sljedeće istraživanje [22] ispituje kako diskriminacija i određene stigme povezane sa spolom, vrstom i težinom oštećenja, siromaštvom i ruralnošću utječu na seksualnost i reproduktivno zdravlje žena s invaliditetom, te koje dodatne prepreke diskriminacije nosi sa sobom. Naglašava se problematika isključenosti i nedostupnosti informacija te usluga koje bi trebala pružiti zdravstvena zaštita što je rezultat društvene stigme. Druga poznata problematika tiče se partnerskih odnosa i braka. Naime iz istraživanja se može zaključiti da su žene s invaliditetom suočene s specifičnom diskriminacijom i socijalnim normama koje ih vrednuju kao cijenjene žene vrijedne poštovanja, ljubavi i normlanog načina života. Upravo zbog kulturno - rodni normi koje nalaže društvo, vrlo često su i podložne zlostavljanjima od strane partnera. Kao i podaci iz mog istraživanja, ovi podaci također svjedoče o svakodnevnoj diskriminaciji osoba s invaliditetom.

Na pitanje, „*Da li biste ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom?*“, 156 (63,16 %) sudionika je odgovorilo s da, dok je 91 (36,84 %) sudionik odgovorio s ne. Iz priloženih rezultata zaključujemo iako bi veći broj sudionika stupio u intimnu vezu, dobar dio sudionika nebi.

Sljedeće pitanje, „*Po Vašem mišljenju kakve bi karakteristike morao imati partner osobe s invaliditetom?*“, bilo je podijeljeno u nekoliko tvrdnji na koje su sudionici izražavali sljedeća mišljenja: uopće se ne slažem, uglavnom se ne slažem, niti se slažem, niti se ne slažem, uglavnom se slažem, u potpunosti se slažem. Prva tvrdnja bila je: „*Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pažljiv i popustljiv*“. Najveći broj sudionika, njih 94 (38,06 %) izjasnilo se kako se niti slaže, niti ne slaže s ovom tvrdnjom. Nešto manji broj sudionika, njih 56 (22,67 %) se uglavnom slaže s tim. 35 (14,17 %) sudionika se u potpunosti slaže s tim, te podjednaki broj sudionika, 35 (14,17 %) se uglavnom ne slaže s tim. Iz navedenih rezultata može se uočiti da su mišljenja sudionika podijeljena, te da najveći broj sudionika nije dao konkretno mišljenje, tj. niti se slažu, niti se ne slažu s tvrdnjom da bi partner osobe s invaliditetom trebao biti pažljiv i popustljiv. Druga tvrdnja glasila je: „*Partner osobe s invaliditetom trebao bi se prilagođavati svakoj teškoj životnoj situaciji kako bi olakšao život partneru*“. 87 (35,22 %) sudionika, što je ujedno i najveći broj, izjasnilo se da se uglavnom slažu s ovom tvrdnjom. 58 (23,48 %) sudionika se u potpunosti slažu. Promatrajući rezultate ove tvrdnje, zaključujemo kako je broj osoba koja se u potpunosti slažu i uglavnom slažu s tvrdnjom da bi se partner osobe s invaliditetom trebao prilagođavati svakoj teškoj životnoj situaciji kako bi olakšao život partneru, prevladavajući. Na sljedeća tvrdnju: „*Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti strog i nepopustljiv*“, najveći broj sudionika, njih 103 (41,70 %) izjasnio se da se uopće ne slaže s ovom tvrdnjom. 69 (27,94 %) sudionika izjasnilo se da se uglavnom ne slaže s ovom tvrdnjom, dok se

nešto manji broj sudionika, njih 60 (24,29 %) uglavnom slaže s ovom tvrdnjom. Iz prethodnih rezultata možemo zaključiti kako se dobar dio sudionika uopće ili uglavnom ne slažu s tvrdnjom: „*Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti strog i nepopustljiv*“. Četvrta tvrdnja glasila je: „*Partner osobe s invaliditetom trebao bi motivirati partnera da pomiče svoje granice*“. Najviše sudionika, njih 139 (56,28 %) izjasnilo se da se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom. Nakon toga slijedi 81 (32,79 %) sudionik koji se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom. Gledajući rezultate uočavamo da se većina sudionika u potpunosti ili uglavnom slažu s ovom tvrdnjom. Posljednja tvrdnja glasila je: „*Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pun razumijevanja, fleksibilan i suosjećajan*“. Najveći broj sudionika, njih 110 (44,53 %) izjasnio se da se u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom, odmah nakon slijedi 91 (36,84 %) sudionik koji se uglavnom slaže. Iz posljednjih rezultata koji se odnose na postavljeno pitanje, zaključujemo da se većina sudionika u potpunosti ili uglavnom slažu s ovom tvrdnjom.

Na pitanje, „*Smatrate li da je ljubav važan aspekt života osobe s invaliditetom?*“ najviše sudionika, njih 163 (65,99 %) izjasnilo se da se u potpunosti slaže, te smatra da je ljubav važan aspekt života osobe s invaliditetom. 72 (29,15 %) sudionika se uglavnom slaže. Iz rezultata možemo zaključiti da se većina sudionika složila (u potpunosti i uglavnom) da je ljubav važan aspekt života osoba s invaliditetom. U sljedećem istraživanju [23], ispitivao se značaj ljubavi, braka i obitelji kod osoba s invaliditetom. Iz rezultata se može zaključiti da vrlo dobro poznaju koncept braka i obitelji, te ljubav smatraju vrlo bitnim faktorom u životu, no vrlo često im je uskraćen. Podaci iz obiju istraživanja se poklapaju.

Sljedeće pitanje, „*Smatrate li da osobe s invaliditetom imaju dobre kompetencije da postanu roditelji?*“, najveći broj sudionika, njih 103 (41,70 %) složilo se da se uglavnom slažu s ovom tvrdnjom. Također, 80 (32,39 %) sudionika potvrdilo je ovu tvrdnju te se u potpunosti slažu. U istraživanju na sličnu tematiku, tematiku roditeljstva i invalidnosti podijeljena su mišljenja, te neki smatraju da imaju dovoljno kompetencija, no nekolicina je upravo suprotnog razmišljanja. Mišljenje koje također prevladava u ovom istraživanju je naglasak na brigu i za obrazovanje, ne samo za fizičku i zdravstvenu dobrobit djeteta. [24] U sljedećem istraživanju na istu tematiku, podaci se poklapaju sa podacima iz mog istraživanja, te prikazuju velik pomaku u posljednjih 30 godina što se tiče prava na roditeljstvo. [25]

Na pitanje, „*Smatrate li osobe s invaliditetom asexualnima?*“, najviše sudionika izjasnilo se s ne, i to njih 240 (97,17 %). Tek 7 (2,83 %) sudionika smatra da su osobe s invaliditetom asexualne. Tih 7 (2,83 %) sudionika trebalo je u sljedećem pitanju potkrijepiti svoj odgovor kratkim objašnjenjem. Na pitanje je odgovorilo 5 (2,04 %) sudionika, a najčešći odgovori su: „Nemogućnost“ i „Ovisno o vrsti invaliditeta“. 2 sudionika nije odgovorilo na postavljeno pitanje. U sljedećem istraživanju [26], ispitivao se razvoj ljubavi i seksualnosti između osoba sa i

bez invaliditeta. Rezultati istraživanja pokazali su kako se u obje skupine nisu značajno razlikovala mišljenja o odnosu na vrstu ljubavi koju priželjkuju. No upravo suprotno, stavovi o partneru i seksualnosti partnera su potpuno drugačiji, pogotovo sa strane osoba bez invaliditeta, što je dijametralno suprotno od podataka iz ovog, provedenog istraživanja.

Sljedeće pitanje glasillo je: „*Smatrate li osobe s invaliditetom privlačnima (u bilo kojem ljubavnom, partnerskom, intimnom smislu)?*“. 188 (76,52 %) sudionika izjasnilo se s da, što se odnosi na veliku većinu njih. No iako je velik broj sudionika dao potvrđan odgovor, 58 (23,48 %) sudionika izjasnilo se s odgovorom ne. Međutim kad promatramo mišljenja i moguće djelovanje tih mišljenja na druge osobe, 58 (23,48 %) sudionika je vrlo puno.

Nadalje, sljedeće tvrdnje se nadovezuju na prethodno. Prva tvrdnja glasila je: „*Invaliditet pridonosi ne-privlačnosti u fizičkom i psihičkom aspektu*“. Na ovu tvrdnju, 88 (35,63 %) sudionika izjavilo je da se niti slaže, niti ne slaže. Nešto manje sudionika, njih 72 (29,15%) se uoče ne slaže s tim. Možemo zaključiti da je najviše sudionika neodlučno, no veći broj sudionika složio se da tvrdnja: „*Invaliditet pridonosi ne-privlačnosti u fizičkom i psihičkom aspektu*“, nije točna. Na sljedeću tvrdnju, „*Osobe s invaliditetom su ogorčene zbog svog invaliditeta te nisu spremne pružiti ljubav, zadovoljstvo ni bilo koju vrstu užitka*“, najviše sudionika, 114 (46,15%) izjasnilo se da se uopće ne slaže s ovom tvrdnjom. 76 (30,77 %) sudionika izjasnilo se da se uglavnom slaže. Možemo uočiti da se većina sudionika složila kako ova tvrdnja nije točna. Posljednja tvrdnja, glasila je: „*Osobe s invaliditetom nemaju stav ni bilo kakvo umijeće koje bi ih činilo privlačnima na bilo koji način*“. 147 (59,51 %) sudionika se uopće ne slaže s tom tvrdnjom. 58 (23,48 %) sudionika se uglavnom ne slaže. Iz priloženih rezultata uočavamo da se veći broj sudionika nije složio s ovom tvrdnjom.

Na posljednje pitanje, „*Smatrate li da partnerska veza poboljšava kvalitetu života osoba s invaliditetom?*“, najveći broj sudionika, njih 105 (42,51 %) izjasnio se da se uglavnom slaže s ovom tvrdnjom. 96 (38,87 %) sudionika se u potpunosti slaže. Možemo zaključiti kako se veći broj sudionika slaže s ovom tvrdnjom.

U istraživanju su postavljene dvije hipoteze. Prvom hipotezom utvrđeno je da broj pojedinaca koji bi stupili u intimni odnos s osobama s invaliditetom statički značajno veći od broja pojedinaca koji nebi stupili, uz razinu rizika od pogrešnog zaključka manjeg od 5 %, a broj pojedinaca koji nije stupio u odnos s osobama s invaliditetom je statistički značajno veći od broja pojedinaca koji jesu. Ovaj zaključak donesen je uz razinu rizika manjeg od 1 %. Što se tiče druge hipoteze, generalno se pojedinci sa statusom invalidne osobe smatraju dovoljno kompetentnima za ulogu roditelja (većina je davala procjena 4, 5 samo jedna osoba 3).

6. ZAKLJUČAK

Promatrajući stavove društva kroz povijest, iz provedenog istraživanja može se uočiti koliko je društvo do danas napredovalo. Gledajući informiranost populacije o invaliditetu i što on zapravo predstavlja, uočavamo konkretne, kratke i jasne odgovore. Većina sudionika svjesna je nedostataka koje invaliditet donosi sa sobom, ali ne sagledavaju sve činjenice apsolutno negativno. Što se tiče statusa, značaja i doprinosa osoba s invaliditetom društvu, sudionici su podijeljenih stavova. Većina ispitanika smatra da su jednakopravni, cijenjeni članovi društva, dok se dio ispitanika ipak ne slaže s ovom tvrdnjom. Kad je riječ o koristi i doprinosu osoba s invaliditetom zajednici, može se zaključiti da se većina sudionika složila s tom tvrdnjom.

Razvijena je i svijest o diskriminaciji i stereotipima te da se svakodnevno suočavaju s njima. Mali dio ispitanika susreo se ili je svjedočio diskriminaciji osoba s invaliditetom. Na tematiku o partnerskoj ili intimnoj vezi s osobama s invaliditetom, sudionici nisu usklađenog mišljenja. Iako bi velika većina ispitanika stupila u vezu s osobom s invaliditetom, značajan broj ispitanika navodi da ne bi s osobom s invaliditetom. Isto tako veći postotak ispitanika smatra da osobe s invaliditetom nisu privlačne u bilo kojem kontekstu, bilo ljubavnom, intimnom ili partnerskom. To potvrđuje, da unatoč razvitku i napretku društva još uvijek postoje pojedinci koji su skloni diskriminaciji i stigmatizaciji osoba s invaliditetom.

Što se tiče karakteristika partnera osobe s invaliditetom, velika većina ispitanika složila se da bi se partner trebao prilagođavati svim težim životnim situacijama kako bi olakšao život partneru, trebao bi motivirati partnera da pomiče svoje granice te ujedno biti fleksibilan, puna razumijevanja i suosjećajan. Na temu roditeljstva i osoba s invaliditetom, većina ispitanika smatra da su osobe s invaliditetom kompetentne da budu brižni i dobri roditelji.

Vrlo važno je osvijestiti društvo i pokrenuti odgovarajuće mjere kojima bi suzbili stigmatizaciju. Potrebno je omogućiti osobama s invaliditetom pravo na uspostavu bliskih odnosa sa čitavom populacijom, pravo na zasnivanje braka, pravo na roditeljstvo i osnivanje obitelji. Ustanove socijale skrbi poput centara za socijalnu skrb, razni centri koji pružaju potrebnu podršku zajednici, obiteljski centri; omogućavaju poboljšanje kvalitete života potrebitim osobama. To uključuje i savjetodavnu i stručnu pomoć. Važno je provoditi razne programe i projekte koji su orijentirani podršci i promicanju prava osoba s invaliditetom, a posebno prava koja uključuju ljubav, bračno zajedništvo, roditeljstvo i sl.

8. LITERATURA

- [1] J. Dale Munro: A positivecoupletherapy model: improvingrelationships for peoplewithintellectualdisabilities, *AdvancesinMental Health andIntellectualDisabilities*, br. 5, rujan 2011, str. 34 - 39. <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/20441281111180646/full/html>,
- [2] C. Bates, L. Terry, K. Popple: Theimportanceofromantic love to peoplewithlearningdisabilities, *British Journal ofLearningDisabilities*, br. 1, prosinac 2016, str. 64 – 72. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/bld.12177>
- [3] C. Bates, L. Terry, K. Popple: Partner Selection for PeoplewithIntellectualDisabilities, *Journal of Applied ResearchinIntellectualDisabilities*, br. 4, ožujak 2016, str. 602 – 611. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jar.12254>
- [4] V. Mihanović: Invaliditet u kontekstu socijalnog modela, *Hrvatska revizija za rehabilitacijska istraživanja*, br. 2, srpanj 2011, str. 72 - 86. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=95112
- [5] <https://www.hzjz.hr/periodicne-publikacije/izvjesce-o-osobama-s-invaliditetom-u-hrvatskoj-2015/>, dostupno 28. 10. 2019.
- [6] Svjetska zdravstvena organizacija: Međunarodna klasifikacija funkcionisanja, onesposobljenja i zdravlja (MKF): Tjelesne funkcije, strukture i oštećenja, Ženeva, 2008. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42407/9241545429_bos_lat.pdf;jsessionid=61D8E1B6DC96920D4A612553AB3BE472?sequence=3
- [7] O. J. Bat: Osobe s intelektualnim teškoćama u tranziciji društvenog modela skrbi: društvo i Crkva pred izazovom vremena, *Nova prisutnost: časopis za intelektualna i duhovna pitanja*, br 2, kolovoz 2010, str. 260 - 267. <https://hrcak.srce.hr/59472>
- [8] https://narodne-novine.nn.hr/clanci/međunarodni/2007_06_6_80.html, dostupno: 3.11. 2019.
- [9] <http://posi.hr/wp-content/uploads/2018/02/Pra%C4%87enje-Konvencije-o-pravima-osoba-s-invaliditetom-Vodi%C4%8D-za-organizacije-koje-prate-ljudska-prava.pdf>, dostupno: 3.11. 2019.
- [10] https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_07_116_1583.html, dostupno: 3.11. 2019.
- [11] J. Mattila, K. Maatta, S. Uusiautti: 'Everyoneneeds love' – an interview studyaboutperceptionsof love inpeoplewithintellectualdisability (ID), *International Journal ofAdolescenceand Youth*, br. 3, travanj 2016, str. 296 - 307. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/02673843.2016.1167749>.

- [12] R. J. Kijak: A Desire for Love: Considerations on Sexuality and Sexual Education of People With Intellectual Disability in Poland, *Sexuality and Disability*, br. 1, ožujak 2011., str. 65 – 74. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11195-010-9184-2#enumeration>
- [13] D. Schaafsma, G. Kok, J. M. T. Stoffelen, L.M.G. Curfs: People with Intellectual Disabilities Talk About Sexuality: Implications for the Development of Sex Education, *Sexuality and Disability*, br. 1, ožujak 2017, str. 21 - 38. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5306299/>
- [14] Z. Leutar, A. Štambuk, S. Hlupić: Duhovnost kao resurs osnaživanja u praksi socijalnog rada, *Praksa socijalnog rada iz perspektive korisnika i stručnjaka*, Zagreb, 2015, str. 11 - 113. <https://www.bib.irb.hr/783415>
- [15] A. Pehlić, K. Urbanc, V. Lendler: Roditeljstvo i invaliditet – perspektiva djece, roditelja s invaliditetom i stručnjaka, *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, br. 1, srpanj 2018, str. 83 - 102. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=300086
- [16] N.A. Murphy, E.R. Elies: Sexuality of children and adolescents with development disabilities, *Pediatric official Journal of the American academy of pediatrics*, br. 2, veljača 2006, str. 257 - 278. <https://pediatrics.aappublications.org/content/97/2/275>
- [17] B. Petrović, D. Stojisavljević, K. Tadić: Pojam o sebi osoba sa intelektualnim teškoćama – implikacije za razvoj programa podrške, *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, br. 4, siječanj 2012, str. 521 - 545. https://www.researchgate.net/publication/265795287_POJAM_O_SEBI_OSOBA_SA_INTELEKTUALNIM_TESKOCAMA_-_IMPLIKACIJE_ZA_RAZVOJ_PROGRAMA_PODRSKE_2
- [18] P. Kennedy: *Psychological management of physical disabilities*, Routledge, London and New York, 2007. <https://books.google.hr/books?id=iwqOAgAAQBAJ&pg=PA162&dq=physical+disabilities+partnership&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKEwiVo9O28IbfAhWLhqYKHX1cCG8Q6AEIMDAB#v=onepage&q=physical%20disabilities%20partnership&f=false>
- [19] J. Beadle-Brown, J. Leigh, B. Whelton, L. Richardson, J. Beecham, T. Baumker, J. Bradshaw: Quality of Life and Quality of Support for People with Severe Intellectual Disability and Complex Need, *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, br. 5, rujan 2016, str. 409 - 421. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jar.12200>
- [20] A. Balcells-Balcells, C. Giné, J. Olmos - Guardia, J.A. Summers, J.M. Mas: Impact of supports and partnership on family quality of life, br. 85, veljača 2018, str. 50 - 60. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/30468989>

- [21] I. Crnković, M. Rukavina: Sport i unaprijeđenje kvalitete života kod osoba s invaliditetom, Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, br. 1, lipanj 2013, str. 12 - 24. <https://hrcak.srce.hr/104207>
- [22] I. Kandel, M. Morad, G. Vardi, J. Merrick: IntellectualDisabilityandParenthood, TheScientific World Journal, br 5, siječanj 2005, str. 50 - 57.
- [23] D. May, M. K. Simpson: Theparent trap: marriage, parenthoodd disabilities, CriticalSocialPolicy, br. 1, veljača 2003, str. 25 - 43. <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/026101830302300102>
- [24] L. Lofgen - Marfenson: "May I?" AboutSexualityamd Love inthe New GenerationwithIntellectualDisabilities, SexualityandDisability, br. 3., rujan 2004, str. 197 - 207. <https://link.springer.com/article/10.1023/B:SEDI.0000039062.73691.cb>
- [25] A. Gartell, K. Baesel, C. Becker: " We do not dare to love: Womenwithdisabilities, sexualandreproductivehealthandrights inruralCambodia, Reproductive Health Matters, br. 50, svibanj 2017, str. 31 - 42. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09688080.2017.1332447>
- [26] T. Cheausuvantavee: SexualProblemsandAttitudesaverdtheSexualityofPersonswithandwithoutDisabilityinThiland, br. 2, srpanj 2002, str. 125 - 134. <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1019830411534>

9. PRILOZI

ANKETNI UPITNIK – PRAVO NA LJUBAV I PARTNERSTVO OSOBA S INVALIDITETOM

1. Spol :
  - a) Muško
  - b) Žensko
2. Dob:
  - a) manje od 18
  - b) 18 – 25
  - c) 26 – 30
  - d) 31 – 35
  - e) Više od 35
3. Obrazovanje:
  - a) Osnovna škola
  - b) Srednja stručna sprema
  - c) Viša stručna sprema
  - d) Visoka stručna sprema
  - e) Doktorat
4. Vaše zanimanje: _____
5. Bračni status:
  - a) Udan/udana
  - b) U vezi
  - c) Niste u vezi
  - d) Rastavljen/rastavljena
6. Imate li status invalidne osoba?
  - a) Da
  - b) Ne
7. Navedite ukratko što smatrate pod pojmom invaliditet. _____
8. Poznateje li osobu s invaliditetom?
  - a) Da
  - b) Ne
9. Prema Vašem mišljenju kakav je položaj osoba s invaliditetom?
  - 9.1. Osobe s invaliditetom su jednakopravni članovi društva.
    - a) Uopće se ne slažem

- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

9.2. Općenito gledajući, osobe s invaliditetom su cijenjene u zajednici.

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

9.3. Osobe s invaliditetom su u mnogo slučajeva neutemeljeno diskriminirane i stigmatizirane.

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

9.4. Osobe s invaliditetom ne mogu biti od prevelike koristi zajednici.

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

10. Smatrate li da se osobe s invaliditetom svakodnevno susreću s diskriminacijom?

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

11. Jeste li ikad svjedočili diskriminaciji osobe s invaliditetom?

- a) Da
- b) Ne

12. Jeste li ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom?

- a) Da
- b) Ne

13. Da li biste ikad stupili u intimnu vezu s osobom s invaliditetom?

- a) Da
- b) Ne

14. Po Vašem mišljenju kave bi karakteristike morao imati partner osobe s invaliditetom?

14.1. Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pažljiv i popustljiv

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

14.2. Partner osobe s invaliditetom trebao bi se prilagođavati svakoj teškoj životnoj situaciji kako bi olakša život partneru

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

14.3. Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti strog i nepopustljiv

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

14.4. Partner osobe s invaliditetom trebao bi motivirati partnera da pomiče svoje granice

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

14.5. Partner osobe s invaliditetom trebao bi biti pun razumijevanja, fleksibilan i suosjećajan

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem

- d) Uglavnom se slažem
  - e) U potpunosti se slažem
15. Smatrate li da je ljubav važan aspekt života osoba s invaliditetom?
- a) Uopće se ne slažem
  - b) Uglavnom se ne slažem
  - c) Niti se slažem, niti se ne slažem
  - d) Uglavnom se slažem
  - e) U potpunosti se slažem
16. Smatrate li da osobe s invaliditetom imaju dobre kompetencije da postanu roditelji?
- a) Uopće se ne slažem
  - b) Uglavnom se ne slažem
  - c) Niti se slažem, niti se ne slažem
  - d) Uglavnom se slažem
  - e) U potpunosti se slažem
17. Smatrate li osobe s invaliditetom aseksualnima?
- a) Da
  - b) Ne
18. Ako ste na prethodno pitanje odgovorili s DA, navedite zašto: _____
19. Smatrate li osobe s invaliditetom privlačnima (u bilo kojem ljubavnom, partnerskom, intimnom smislu)?
- a) Da
  - b) Ne
- 19.1. Invaliditet pridonosi ne – privlačnosti u fizičkom i psihičkom aspektu
- a) Uopće se ne slažem
  - b) Uglavnom se ne slažem
  - c) Niti se slažem, niti se ne slažem
  - d) Uglavnom se slažem
  - e) U potpunosti se slažem
- 19.2. Osobe s invaliditetom su ogorčene zbog svog invaliditeta te nisu spremne pružiti ljubav, zadovoljstvo ni bilo kakvu vrstu užitka
- a) Uopće se ne slažem
  - b) Uglavnom se ne slažem
  - c) Niti se slažem, niti se ne slažem
  - d) Uglavnom se slažem
  - e) U potpunosti se slažem

19.3. Osobe s invaliditetom nemaju stav ni bilo koje drugo umijeće koje bi ih činilo privlačnima na bilo koji način

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

20. Smatrate li da partnerska veza poboljšava kvalitetu života osoba s invaliditetom?

- a) Uopće se ne slažem
- b) Uglavnom se ne slažem
- c) Niti se slažem, niti se ne slažem
- d) Uglavnom se slažem
- e) U potpunosti se slažem

SVEUČILIŠTE
SJEVER

IZJAVA O AUTORSTVU

I

SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, RAJKA DUALJIŠČAK (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom PRALO U ČUVAN I PARTNERSTVO OSOBA S INVALIDITETOM (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Dvojstrak Ropca

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, RAJKA DUALJIŠČAK (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom PRALO U ČUVAN I PARTNERSTVO OSOBA S INVALIDITETOM (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Dvojstrak Ropca

